

Co-funded by
the European Union

Erasmus+

Jean Monnet
Programme

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»

ЕРАЗМУС+ МОДУЛЬ ЖАНА МОНЕ
«Саморегульоване вивчення гібридних загроз
і європейської безпеки»
(Project number: 101081342 – EuroHybSec –
ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH
<https://eurohybsec.oa.edu.ua/>)

БЕЗПЕКОВІ СТУДІЇ: **КОНЦЕПЦІЇ, МЕТОДОЛОГІЯ, ОСВІТА**

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

31-30 жовтня, 2023 р.

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2023

Рецензенти:

Оксана Матласевич, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія»;

Галина Гандзілевська, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія».

Б 20

Безпекові студії: концепції, методологія, освіта: матеріали Міжнародної конференції (м. Острого, 31-30 жовтня, 2023 р.) / за ред. Едуарда Балашова. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. 82 с.

DOI 10.25264/30-31.10.2023

У збірнику представлені матеріали доповідей учасників міжнародної конференції на тему «Безпекові студії: концепції, методологія, освіта» / “Security Studies: Concepts, Methodology, Education”, яка відбувалася у Національному університеті «Острозька академія» в рамках виконання проекту Еразмус+ Модуль Жана Моне «Саморегульоване вивчення гібридних загроз і європейської безпеки» / Erasmus+ Jean Monnet Module “Self-Regulated Studies of Hybrid Threats and European Security” (101081342 – EUROHYBSEC – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH).

В рамках конференції аспіранти, науковці, практики та дослідники представили доповіді, що стосуються різних аспектів та проблем європейських та українських безпекових досліджень. Конференція була використана як платформа для обміну результатами досліджень, які проводяться вченими з різних країн.

Наталія Мосол / Natalya Mosol,
Запорізький національний університет (Україна)/
Zaporizhzhia State University (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL SECURITY OF THE INDIVIDUAL IN WAR CONDITIONS: FROM THE EXPERIENCE OF PSYCHOLOGICAL PRACTICE

We are living in the second year of war in Ukraine. Our mental health is under stress, and we suffer from the impact of traumatic events and uncertainty, so it is crucial to evaluate the concept of individual security [1]. The psychological security of individuals concept in war conditions refers to how individuals perceive and experience their psychological well-being, safety, and stability amid armed conflicts and hostilities. Addressing psychological security in these situations requires a holistic approach that combines immediate support with long-term solutions to promote resilience and healing.

Maslow defined psychological security as “a feeling of confidence, safety, and freedom that separates from fear and anxiety, and especially the feeling of satisfying one’s needs now (and in the future) “ [2]. While Maslow’s hierarchy primarily focuses on physiological, safety, social, and self-esteem needs, it indirectly addresses psychological security within the context of these needs. Psychological security can be viewed as a fundamental aspect of safety needs, as individuals must feel safe both physically and psychologically to progress to higher levels in the hierarchy.

Psychological security is a dynamic process. We deal with different types of danger and threats, and as a result, the feeling of psychological security is changing. In the modern world, security becomes a concrete phenomenon created by interacting individuals. A healthy sense of security is a fundamental human feeling. When a person experiences instability, their psychological

well-being deteriorates. and makes the person extremely sensitive to future shocks.

The 21st century has introduced many challenges, including international threats such as Globalization, Climate change, AI, Development of increasingly lethal technologies, COVID and other pandemics, Invasions and territorial alterations, Terrorism, and War [3].

All aspects of human behavior can be explained in the context of safety, and most of our actions are guided by the need for safety. The psychological security model can be described as the interaction of different components [4].

- *Cognitive component* – perception of the safety of the world and one’s ability to interact constructively with others;
- *Emotional component* – the experience of one’s safety, which manifests itself in the absence of anxiety, fears, and excessive stress;
- *Motivational component* – the need for security, which, in case of dissatisfaction, activates the individual’s efforts of protection;
- *Behavioral component* – the ability and willingness to activate self-defense tactics and coping mechanisms when a threat arises.

It is worth noting that the perception of psychological security of individuals in war conditions is changing. Since the beginning of the full-scale invasion, the society has demonstrated a high level of resilience, and the value of the Index has decreased minimally (from 3.9 to 3.7). “Planning horizon” is a significant indicator of adaptation: 45% currently do not plan their life at all. The number of those who have plans for several years ahead has decreased from 23% to 19% [5]. These are indicators of psychological and emotional changes and adaptation to war.

The psychological security of individuals in war conditions is a subjective and personal assessment of one’s psychological state, shaped by various internal and external factors. It’s necessary to recognize the long-term psychological impact on individuals, including post-traumatic stress disorder (PTSD), anxiety, depression, and other mental health issues.

Here are some key aspects of subjective psychological security in war conditions:

– *Perception of Safety*. Subjective psychological security is influenced by an individual's perception of safety. This perception can be influenced by factors such as physical safety measures, the exposure to direct threats.

– *Social Support*. Trust in the community, family, or humanitarian organizations can contribute to a feeling of being protected and supported during difficult times. Volunteering is a great way to provide meaningful support and be supported by other members.

– *Information and Communication*. Access to accurate information and communication channels can affect an individual's feeling of psychological security. Being informed about the situation and having a means to stay connected with loved ones and the outside world can contribute to a feeling of safety.

– *Resilience and Coping Strategies*. Personal resilience and coping strategies, such as problem-solving skills and adaptability, can greatly influence an individual's subjective psychological security. These factors determine how effectively an individual navigates the challenges of war conditions.

– *Psychological Support*. Access to mental health and psychosocial support services is a key factor in subjective psychological security. Individuals who can access therapy, counseling, and emotional support may experience a greater sense of psychological well-being.

In this work I want to reflect the experience of providing psychological support to students and young people based on the experience of a higher education institution. Military actions on the territory of our country affect the mental health of student youth. A higher educational institution has the opportunity and an established network to organize and provide psychological support to students.

Zaporizhzhia National University (ZNU) is a higher educational institution located in a front-line city, Zaporizhzhia. Almost 60% of the territory of the Zaporizhzhia region is temporarily occupied by Russian troops, and active hostilities are ongoing. Numerous ZNU students come from occupied territories; many families were forced to flee (IDPs or migration). Zaporizhzhia National University

has provided psychological support to students from the beginning of the war.

Psychologists from the Department of Psychology, practical psychologists from the Psychological Service of ZNU and involved specialists carried out various events on psychological support. Different forms of support are available for the students:

- individual counseling (offline and online);
- group work;
- psychological training on building resilience, and working with trauma (for psychology students);
- psycho-education on various aspects of mental health and stress resilience, educational webinars.

Using basic psychological techniques helps build resilience, provide self-help, and support family and friends during these difficult times. The main objectives of delivering help are to provide the essential information and practical recommendations, to equip young people with practical ways of stabilization, to practice psychological meditation and relaxation, and to support them. Recent studies provide insight into the impact of war on young people in Ukraine:

- Growing social activity;
- The share of those who do not want to leave Ukraine is growing;
- The desire of young people who left abroad due to the war to return to Ukraine;
- Unity in the vision of peace conditions and the future of Ukraine;
- Increasing tolerance for the stigmatized and vulnerable groups.

Youth is a unique social group, a mobile, active and creative part of society, which will rebuild the country and shape the future.

Overall, ensuring psychological security in war conditions requires a comprehensive approach that includes mental health services, psychosocial support, community initiatives, and international cooperation. Understanding the psychological impact of war and providing timely, culturally sensitive, and evidence-based responses can help individuals and communities rebuild

their lives, build resilience, and provide a fundamental sense of security.

References:

1. *Mental health in Ukraine (April 2023)*. (n.d.). ReliefWeb. Retrieved October 23, 2023, from <https://reliefweb.int/report/ukraine/mental-health-ukraine-april-2023>

2. *Global risks report 2023*. (n.d.). World Economic Forum. Retrieved October 27, 2023, from <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2023/digest/>

3. Pichère, P., & Cadiat, A.-C. (n.d.). *Maslow's Hierarchy of Needs: Understand the true foundations of human motivation*.

4. Savchenko, O., Svyryda, M. (2020). The model of personal psychological security as a complex phenomenon. *Psychological Journal*, 6 (12), 66-79. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.12.7> [in Ukrainian].

5. *Rating lab*. (n.d.). Ratinglab.org. Retrieved November 7, 2023, from <https://ratinglab.org/en/research/how-the-war-changed-me-and-the-country-summary-of-the-year>

6. *Відомий учений Стівен Хобфолл взяв участь у проєкті з психологічної підтримки викладачів і студентів ЗНУ під час війни*. (n.d.). Edu.ua. Retrieved October 17, 2023, from https://www.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=57288&lang=ukr&news_code=vidomij-uchenij-stiven-khobfoll-vzyav-uchast-u-pro--kti-z-psikhologichnoyi-pidtrimki-vikladachiv-i-studentiv-znu-pid-chas-vijni

7. *Вплив війни на молодь в Україні*. (n.d.). Cedos. Retrieved October 7, 2023, from <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>

Людмила Гуляєва / Liudmyla Huliaieva,

дослідник, Академія праці, соціальних відносин і туризму,

Польська академія наук (Республіка Польща) /

Fellow at the Polish Academy of Sciences (Poland)

ОЧІКУВАННЯ ЖІНОК-ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК ВІД РИНКУ ПРАЦІ ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ ТА ГІДНОЇ ПРАЦІ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Внаслідок повномасштабної війни в Україні до Польщі у лютому-березні 2022 року прибуло близько 2,9 млн. українців, що шукали тимчасового прихистку. Поступово українці переміщувалися в інші країни світу, а кількість українців-вимушених мігрантів у Польщі скоротилася до 958,9 тис. (дані станом на 18.10.2023 року) [1]. 39% цих осіб представлені жінками у працездатному віці від 18 до 59 років, а це, за нашими розрахунками, близько 374 тис. осіб, що вже знайшли або можуть знайти своє місце на ринку праці Польщі.

Результати опитування, проведеного автором у листопаді-грудні 2022 року (науковий проект «Economic and social situation of Ukrainian women-forced migrants in Ukraine and Poland» IWM-PIASt Fellowship Programme, респондентки – 420 українських жінок-вимушених мігранток, що після 23 лютого 2022 року покинули місце свого постійного проживання в Україні та переїхали до Польщі) [2] та аналіз відкритих джерел даних щодо адаптації українських мігранток на польському ринку праці [3, 4], дають підстави зробити наступні висновки щодо очікувань українських жінок-вимушених мігранток від ринку праці у контексті впливу на безпеку та гідну працю:

А. Основним й найбільш важливим критерієм для вибору місяця роботи для більшості українських жінок у Польщі виступає розмір заробітної плати: 35% відсотків респонденток вказали на цей фактор як основний у пошуку роботи (№ 1

у рейтингу факторів). Рейтинг 10 факторів, що визначають вибір робочого місця, виглядає таким чином: 1) розмір заробітної плати (35% респонденток); 2) урахування роботодавцем статусу жінки як матері (15,71%); 3) графік роботи (12,86%); 4) можливість працювати дистанційно (9,05%); 5) соціальні гарантії (4,29%); 6) можливості будувати кар'єру (4,76%); 7) зручне місце розташування роботи (2,62%); 8) престижність, соціальний статус (1,43%); 9) взаємини в колективі (1,43%); 10) безпека (1,67%). Звернемо увагу, що в умовах вимушеної міграції жінки меншою мірою звертають у вагу на дотримання вимог забезпечення гідної праці (соціальні гарантії займають лише 5-те місце у рейтингу), взагалі не приділяють увагу забезпеченню безпеки (останнє, 10-те місце у рейтингу). Вказане свідчить про високі ризики безпеці жінок та викликає особливе занепокоєння, урахуовуючи що 76,19% українських жінок-вимушених мігранток перебувають у Польщі разом з неповнолітніми дітьми.

Б. Для успішної інтеграції у Польщі та місцевому ринку праці українські жінки потребують таких видів підтримки, доступ до яких особливо у малих населених пунктах та сільських районах Польщі є обмеженим: 1) базові мовні курси з польської мови (їх потребують 49,05% респонденток); 2) спеціалізовані мовні курси з польської мови, що формують професійну термінологію або просунутий рівень володіння мовою (потребують 48,33% жінок-вимушених мігранток); 3) кращий доступ до медицини (42,62%); 4) допомога з житлом (40,95%); 5) фінансова допомога (37,62%); 6) допомога у проходженні процедури визнання українських документів про освіту у Польщі (34,76%); 7) можливості для підвищення кваліфікації та отримання нових професій, актуальних для польського ринку праці (34,76%); 8) адаптація робочих місць до можливостей та потреб жінок (34,29%); 9) консультації, навчання щодо знання польського ринку праці, законодавства у сфері працевлаштування (31,43%); 10) матеріальна допомога у предметах першої необхідності (30%). Отже, найбільш затребуваною формою підтримки залишаються послуги з вивчення

польської мови. Оскільки 74,05% жінок мають вищу освіту, просунуте знання мови дозволить їм претендувати на робочі місця з висококваліфікованою працею, у тому числі з вищим рівнем оплати праці та соціального забезпечення.

Таким чином, доходимо висновку, що для українських жінок-вимушених мігранток, які прибули до Польщі через війну в Україні, розмір заробітної плати є ключовим фактором при виборі роботи. Так аспекти як такі гідні умови праці та безпека відступають на другий план. Навчання польської мови та підтримка в адаптації на ринку праці є ключовими факторами для успішної інтеграції цієї категорії мігранток на ринок праці приймаючої країни.

Публікація підготовлена в рамках індивідуального наукового проекту Людмили Гуляєвої «Economic and social situation of Ukrainian women-forced migrants in Ukraine and Poland» за підтримки гранту “IWM-PAS” (Institut für die Wissenschaften vom Menschen та Polish Academy of Sciences), вересень – листопад 2023 року.

Список використаної літератури:

1. Barometr polskiego rynku pracy. Raport Personnel Service, V edycja, 2023. URL: https://personnel-service.pl/wp-content/uploads/2023/03/Barometr-Polskiego-Rynku-Pracy_I-polrocz-2023.pdf
2. Mirowska-Łoskot U. Nerwowo w firmach. Niepewne losy ukraińskich pracowników. Gazeta Prawna. 24 października 2023. URL: <https://www.gazetaprawna.pl/firma-i-prawo/artykuly/9328586,nerwowo-w-firmach-niepewne-losy-ukrainskich-pracownikow.html>
3. Operational Data Portal. UN Refugee Agency. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Problem aspects of economic and social situation of women forced migrants and ways to their solving: the experience of Ukraine and Poland. IWM-PIASt Fellowship Programme. URL: <https://piast.pan.pl/?lang=en&tab=fellows&elem=652>

Валентина Опанасюк / Valentyna Opanasiuk,
Сумський державний університет (Україна) /
Sumy State University (Ukraine)

ФУНКЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: БАЛАНС, ОБТЯЖЕНИЙ ВІЙНОЮ

Світ увійшов в інформаційне суспільство (*далі* – ІС) наприкінці ХХ століття. Різноманітні концепції інформаційного суспільства формують уявлення про суспільство як мережеву структуру, що передбачає культурне різноманіття та поживлення комунікативних взаємодій на основі зростаючих обсягів інформації. Водночас, спостерігаємо процеси, пов'язані з фрагментарністю уявлень про сучасний світ і безпеку в ньому, зростають страхи, що сприяє виникненню нових способів захисту в цьому нерівноважному світі. Принцип попереджувального нападу («кращий захист – це напад») ставить під сумнів обнадійливу перспективу впливу на номади ІС шляхом передачі потрібної інформації для демократизації конкретних суспільств. Світ не став великим селом, як прогнозував Мак-Люєн. Проте світ перетворився в трансформований анклав конфліктності, насилля, дезінформації та пропаганди. Формування ІС є черговим щаблем у розвитку технологій, передбачувано, воєнних технологій, зокрема, для ведення гібридних воєн. Якщо людство накопичило потужний потенціал війни, то війна рано чи пізно мала розпочатися.

У нашому короткому огляді результатів дослідження звернемо увагу на такий **предмет** як співвідношення функцій колективної безпеки і національної безпеки та оборони в умовах інформаційного суспільства та російсько-української війни.

Стаavimo за **мету** обґрунтувати прогноз і виявити перспективи забезпечення функції колективної безпеки в сучасних умовах.

Завданнями, якими досягається поставлена мета є такі:

- виявити суб'єктів та з'ясувати напрями їх відповідальності за колективну безпеку;
- виявити виклики інформаційного суспільства для колективної безпеки;
- з'ясувати вразливості демократій в системах колективної безпеки в умовах інформаційної війни.

Розпочнемо з виявлення суб'єктів, відповідальних за колективну безпеку. У сучасній системі колективної безпеки доцільно виділити три рівні:

- глобальний (Організація Об'єднаних Націй);
- міжрегіональний (НАТО – міжнародна організація з питань колективної самооборони; ШОС (Шанхайська організація співробітництва, в яку, зокрема, входять Китай та РФ), ОДКБ (Організація договору про колективну безпеку);
- регіональний (Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Африканський Союз, Ліга Арабських Держав та інші).

Крім зазначеного, узгодженню та координації безпекової функції сприяють міждержавні угоди, роль яких у сучасних умовах зростає як на Європейському континенті, так само серед країн Азії.

Функція колективної безпеки в найзагальнішому вияві покладена на Організацію Об'єднаних Націй (Організація Об'єднаних Націй, 1945), яка створена з метою «підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру,... бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих загальних цілей» (ст. 1 Статуту ООН). Водночас, згідно зі ст. 2 Статуту ООН, держави-члени ООН мають дотримуватися Статуту, розв'язувати суперечки мирним шляхом, утримуватися від погрози силою або її

застосування щодо інших держав, зокрема, порушувати їх територіальну недоторканність і політичну незалежність.

У сучасній системі колективної безпеки спостерігаємо взаємоспрямовані тенденції, які дозволяють утримувати загальний баланс:

- ослаблення миротворчих позицій ООН – посилення воєнного блоку НАТО;
- посилення міжрегіональних організацій колективної безпеки для реалізації намагання знайти противагу НАТО;
- актуалізація міждержавних угод для посилення та забезпечення функції національної безпеки та оборони.

Основними гравцями в секторі колективної безпеки в Західній Європі в сучасних умовах російсько-української війни є НАТО та Європейський Союз. Ці дві міжнародні організації працюють у взаємозв'язку одна з одною. НАТО забезпечує обмін інформацією (зокрема, розвідувальними даними, воєнною, науково-технічною інформацією), здійснює навчання (зокрема, роботи на новітньому обладнанні), проводить консультування. Європейський Союз як організація економічного співробітництва здійснює фінансове забезпечення, логістику, стимулює зростання частки воєнного виробництва в державах-членах, забезпечує спеціалізацію та розподіл.

Із кінця 2021 до початку 2022 року співробітники національної безпеки США разом із українськими та європейськими лідерами взяли участь у низці брифінгів, на яких поділилися розвідувальною інформацією про загрозу повномасштабного нападу РФ на Україну. І хоч в інших умовах, зазначають аналітики Міжнародного інституту стратегічних досліджень (Hackett, 2023), подібний обмін і розсекречення інформації було б малоймовірним, у даній ситуації воно мало на меті мобілізувати країни Заходу проти такого вторгнення. Із огляду на унікальність подібних можливостей отримання інформації, такі стратегії «розвідувальної дипломатії» в майбутньому можуть мати впливовий ефект.

Тепер зупинимося на викликах реалізації функції колективної безпеки в інформаційному суспільстві в умовах

російсько-української війни. Серед них: парадокс ООН, суть якого полягає у протиріччі між цілями цієї міжнародної організації та її нездатністю вилучити зі свого складу країну-агресора; інформаційні війни; пропаганда; стрибкоподібний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (що використовуються в БЛА, системах наведення, перехоплення, створення шумів тощо); кібервійни; поява та розвиток штучного інтелекту.

Детальніше зупинимося на інформаційних війнах. Інформаційні війни в умовах російсько-української війни супроводжуються проведенням інформаційно-психологічних спеціальних операцій, поширенням дезінформації, витокami інформації, застосуванням нейролінгвістичного програмування, інформаційними шумами. Крім того, противник намагається пошкодити критичну інфраструктуру – об'єкти зв'язку, доступу до інтернет тощо.

Інформаційні війни є частиною гібридної війни – відносно нового явища ведення воєн. Демократичні держави з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну застосували низку заходів для протидії викликам гібридної війни в ІС, зокрема, це:

- заборона окремих соціальних мереж (наприклад, в Контакті);
- заборона використання пошукових систем, що пов'язані з РФ (наприклад, Yandex);
- заборона російських мовників (російських пропагандистських інформаційних каналів);
- санкційні списки осіб, які здатні вести пропаганду;
- економічні санкції;
- заборона на продаж в РФ товарів електроніки та воєнної техніки;
- боротьба зі шпигунством;
- обмеження застосування відкритих даних та окремих сервісів (наприклад, Google Maps).

Враховуючи все вище сказане, можемо сформуванати попередні прогнози та визначити перспективи збереження

світового безпекового балансу в умовах інформаційного суспільства, що обтяжене війною:

1. Вразливість ООН як глобального гравця в забезпеченні колективної безпеки уможливило реформування Ради Безпеки цієї організації після завершення російсько-української війни. У сучасних умовах ООН використовується як майданчик для виявлення вимог сторін та їх комунікації;

2. Посилення НАТО, ослаблення та втома країн ЄС від російсько-української війни прогнозовано приведе до забезпечення країнами рішення НАТО про збільшення до 2% оборонного бюджету країн-членів, активізації Прибалтійських держав та підтримки безпекових позицій більшістю країн ЄС, стимулюватиме процеси зростання видатків на воєнні потреби, зокрема, для підтримки швидкісних оптико-волоконних систем, ІКТ для Good Governance (поширення електронного врядування по типу «Дії»), розвитку Big Data для прогнозування та виявлення загроз, захисту персональних даних тощо;

3. Реальною залишається можливість перехоплення Україною ініціативи в безпековому просторі. Активна дипломатична діяльність України і наявність досвіду ведення війни дає такі сподівання, принаймні, на зростання авторитетності України або заснування регіонального безпекового об'єднання. Проте, в умовах війни це все ж важкопрогнозований процес.

Список використаної літератури:

1. Організація Об'єднаних Націй (1945). *Статут ООН*. https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

2. Hackett, J. (2023). *Chapter 1: The shadow of war* (The Military Ballance 2023). International Institute for Strategic Studies. https://www.iiss.org/en/online-analysis/online-analysis/2023/02/chapter-1-the-shadow-of-war/?_id=BBB401A6FB80463B959DAC17B BF39BBF&_z=z

Наталія Нечаєва-Юрійчук / Nataliia Nechaieva-Yuriichuk,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича (Україна) /
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ СТРЕОТИПІВ CASE «БЕЗПЕКА»

Ми живемо в умовах геополітичної турбулентності, спричиненої різними суб'єкт-об'єктними та суб'єкт-суб'єктними відносинами. Сучасний розвиток політичних подій значною мірою зумовлений неготовністю світового співтовариства до усвідомленого й своєчасного сприйняття викликів та загроз існуванню людства в цілому. Дві світові війни, Холодна війна, розпад соціалістичної системи та СРСР, що потрясли світ у минулому столітті, здавалося, сприяли утвердженню демократичних цінностей та зміні парадигми політичної взаємодії у напрямку партнерства та співпраці, принаймні, в Європі. Однак багатополярність, що тимчасово прийшла на зміну біполярності у міжнародних відносинах, почала швидко трансформуватися у нову глобальну дихотомію, з новими-старими геополітичними акторами. Очевидно, що питання нового формату міждержавних відносин на початку XXI століття є предметом наукових дискусій й уважного аналізу дій та взаємодії окремих держав на світовій політичній арені, насамперед, США – Китай, США – Росія, Росія – Китай, не кажучи вже про держави Європейського Союзу та Близького Сходу, які упродовж останніх років значно помітніше представлені на міжнародній геополітичній арені.

Зміни, що відбулися у системі політичної взаємодії та міжнародних відносин, повинні були б знайти своє відображення в освітніх практиках та наукових дослідженнях новітнього періоду сучасності. Та навіть після розпаду соціалістичної системи

зустрічаємо стереотипізовані підходи щодо висвітлення історичних подій в освітніх практиках різних держав. Більше того, геополітичні стереотипи минулого продовжують домінувати не лише в освіті, але й у процесах формування реальної політики сучасності. До прикладу: для нинішнього прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана та правлячої партії «Фідес», яку він очолює, територіальні втрати Угорщини після Першої світової війни й сьогодні залишаються вагомим аргументом на користь тих чи інших політичних рішень. У даному випадку мова йде про відмову В.Орбана підтримати нафтове ембарго проти Росії у лютому 2022 року через «втрачений вихід до моря через Тріанонський договір, що призвело до втрати близько двох третин угорської території». (Нечаєва-Юрійчук, 2023). У сучасних політичних практиках подібних прикладів значно більше, причому наративи про історичну «несправедливість» посідають вагоме місце у політичному діалозі на всіх рівнях: від внутрішньодержавного до міжнародного. Останнє засвідчує певну ретроградність політичного мислення й, відповідно, напрям політичної дії сучасного політикуму, який продовжує в умовах ХХІ сторіччя поводити себе у відповідності до «штампів» мислення та мовлення початку ХХ сторіччя.

Сучасна російсько-українська, як і триваюча арабо-ізраїльська війна, на нашу думку, є виявом цивілізаційного розлому, що пройшов по лінії минуле – сучасне у розумінні сутності безпеки як важливого елементу модерного державотворення. «Прихований» напад Росії на Україну у 2014 році з анексією частини української території, гібридна війна та масштабне вторгнення російських військ на українські землі 24 лютого 2022 року підтвердили спрямованість російської зовнішньої політики на практики та цінності минулого, яку український науковець Анатолій Круглашов назвав «ретроімперіалізмом» (Kruglashov, 2003). Як і московські царі середньовічної доби, нинішній президент РФ переконаний, що Україна не має права на власну державність. Тому вся міць спершу економічного, згодом політико-економічного, а нині – військового потенціалу Росії спрямована на знищення України як окремої держави

та політичного суб'єкта. Подібний підхід простежується в з боку окремих політичних акторів й у їхньому ставленні до самого факту існування держави Ізраїль, яка упродовж десятиліть виборює своє право на існування у відверто ворожому оточенні.

У даному контексті наростання світової нестабільності та проявів ворожнечі особливого значення набуває освіта, у тому числі як інструмент геополітичних впливів у стратегічній перспективі. Війни сучасності засвідчують важливість духовно-інформаційного фактору у формуванні політичної свідомості громадян. Від їх здатності протистояти дезінформації та фейкам до розуміння спрямування й змісту світового політичного розвитку та дезавування історико-політичних стереотипів взаємного сприйняття. Мусимо констатувати: лише розв'язана Росією широкомасштабна війна проти України змусила науково-освітню спільноту розвернутися у бік переосмислення підходів до вивчення історії Росії, СРСР та Центрально-Східної Європи щонайменше. Як наголосив директор Центру європейських, російських та євразійських досліджень (CERES) Університету Торонто Едвард Шац, «війна – це справді кардинальна подія, і наукові кола – як частина цього світу – похитнулися» (Прінс, 2023). Упродовж останнього року наукові, дослідницькі установи та інституції розпочали складний й далеко неоднозначний процес «переосмислення славістики» (Прінс, 2023), який навіть за сприятливих політичних умов триватиме не одне десятиліття. Дослідження історії крізь призму парадигми «російського месіанізму» призвело до спотворення картини історичного минулого та породило брак належного розуміння руйнівної ролі російського імперіалізму й колоніалізму. На нашу думку, наслідком цього стали й сумнозвісний Будапештський меморандум, а також рішення Бухарестського саміту НАТО у 2008 році, переважаючи прагнення до «умиротворення» російського агресора у 2014 році та ряд інших політичних рішень глобальних гравців. Все це разом фактично дозволило Москві розпочати відкриту війну у центрі Європи, розраховуючи при цьому не просто на безкарність, але й на «розуміння»

Заходом «історичної справедливості» в її, російському, путінському, потрактуванні (Расевич, 2014).

Наступні кроки російської верхівки підтвердили ретроградність мислення російського політичного класу, що намагається відновити імперію формату XIX – початку XX століття на початку XXI-го, утверджуючи при цьому спотворене авторитаризмом бачення «безпеки» як абсолютного контролю влади над суспільством, що при тому подається громадянам як прогнозованість політичного розвитку та гарантія соціально-економічної стабільності.

І на індивідуальному, і на колективному рівнях безпека – це насамперед захищеність життєво важливих інтересів людини, її життя та свобод. Авторитаризм та демократія суттєво відрізняються у своїх підходах до формування життєвого простору власних громадян, однак базові потреби забезпечення життєдіяльності індивіда, які в умовах війни набувають особливого значення, ніхто не скасовував. Силова парадигма вирішення політичних суперечок, використовувана Росією й її стратегічними партнерами, не дозволяє вибудувати безпечний світовий порядок, де кожна держава (й суспільство) матимуть рівні й справді безпечні можливості розвитку. З огляду на це, нинішня війна України проти Росії носить військово-політичний та культурно-цивілізаційний характер. І якщо перший видимий й відчутний багатьом, то другий залишається за лаштунками воєнних перемог і поразок, політичних перемовин і домовленостей.

Наразі ми перебуваємо на етапі переосмислення важливих історичних подій та процесів, що вимагає відмови від історико-геополітичних стереотипів, базованих на гіпертрофованому образі ролі Росії у світових політичних процесах. Україна, на думку автора, має доволі потужний науковий та освітній потенціал, який разом із сучасним досвідом військово-політичного протистояння дозволяє розробити адекватні освітні інструменти протидії агресивному російському авторитаризму та ретроімперіалізму. Роль сучасної демократичної освіти полягає у формуванні проактивної позиції та критичного

мислення через запровадження нових освітніх програм, курсів, практик для різних вікових та цільових аудиторій, у т.ч., бінарне навчання. В сучасних умовах особливого значення набуває освіта для дорослих та громадянська освіта, які, дозволяють залучити до навчання представників різних поколінь, розширити їх політичний світогляд, сформувати навички критичного мислення та медіаграмотності, необхідні для сучасного громадянина.

Список використаної літератури:

1. Нечаєва-Юрійчук, Н. (2023). Політики пам'яті в країнах Центральної та Східної Європи: пастки ресентименту і можливості конструювання регіональної солідарності. у *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної та Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть* (с. 658). Ужгород: Поліграфцентр"Ліра".

2. Прінс, Т. (12 січень 2023 р.). "Переосмислення славістики": розв'язана Росією війна в Європі примусила університети Заходу до змін. Отримано з Радіо Свобода: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-universityty-ukrayinistyka-rusystyka-pereosmyslennya/32220432.html>

3. Расевич, В. (18 вересень 2014 р.). *Історичне право Росії*. Отримано з ZAXID.NET: https://zaxid.net/istorichne_pravo_rosiyi_n1322976

4. Kruglashov, A. (2003). Eastern Partnership vis-a-vis challenges and doubts. *Studia i Analizy Nauk o Polityce*, №1, 65-78.

Юрій Єленіч / Yutii Yelenich,

*Департамент воєнної політики та стратегічного
планування Міністерства оборони України (Україна) /
Department of Military Policy and Strategic Planning of the Ministry of
Defense of Ukraine (Ukraine)*

**РОЛЬ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ПІДГОТОВЦІ УКРАЇНИ
ДО ВІДБИТТЯ ШИРОКОМАШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ
24.02.2022 З БОКУ РОСІЇ**

Міністерство оборони України, головний спеціаліст відділу стратегічних планів та програм управління воєнної політики Департаменту воєнної політики та стратегічного планування, yurii.yelenich@oa.edu.ua

Події 2014 року, коли росія анексувала Крим і за допомогою своєї агентури та проксі сил розв'язала конфлікт на сході України, стали переломним моментом у геополітиці Східної Європи. Це був час, коли були порушені принципи міжнародного права, а безпека та стабільність регіону були поставлені під загрозу. Реакцією Великобританії на ці серйозні порушення міжнародних норм, стало засудження дій росії та підтримка суверенітету і територіальної цілісності нашої держави [1].

Безпекові відносини між Україною та Великобританією були надзвичайно важливими, особливо на початку 2022 року. Уряд Сполученого Королівства, сформований з консерваторів на чолі із Борисом Джонсоном, докладав великих зусиль для недопущення ескалації агресії зі сторони росії.

17 січня 2022 року доповідаючи про ситуацію в Україні в нижній палаті парламенту Великобританії міністр оборони Бен Уоллес, повідомив, що в Україну доставлено «легке протитанкове озброєння». Великобританія вирішила передати українським силам зброю на тлі «все більш загрозливої» поведінки росії [2].

1 лютого Борис Джонсон відвідав Київ і обговорив з Президентом України Володимиром Зеленським загрозу концентрації російських військ на українському кордоні. Джонсон назвав таку концентрацію військової сили «можливо, найбільшим проявом ворожості до України». Він попередив, що Британія готова запровадити пакет санкцій та інших заходів, якщо росія здійснить нове вторгнення в Україну. Він також сказав, що західні країни «хочуть діалогу», але додав, що «ми готові до санкцій».

2 лютого Прем'єр-міністр Великобританії провів телефонну розмову з президентом росії, під час якої застеріг його від «трагічного прорахунку», яким може стати продовження агресії щодо України [3].

10 лютого відбулися переговори міністрів закордонних справ росії та Великобританії. Ліз Трасс заявила, що «війна стане лихом для російського та українського народів та для європейської безпеки» [4].

Широкомасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало яскравим нагадуванням про геополітичну кризу, яка стала актуальним явищем XXI століття. І хоча зусилля Великобританії не змогли запобігти російському вторгненню, Сполучене Королівство відіграло значну роль у зміцненні України як у політичному, так і у військовому плані.

Проаналізувавши зусилля Великобританії у зміцнення стійкості України можна виділити декілька аспектів:

Дипломатичний: Сполучене Королівство використало свій дипломатичний вплив і міжнародний авторитет для захисту інтересів України на світовій арені. Британські офіційні особи брали активну участь у дискусіях та переговорах щодо України, нагадуючи міжнародному співтовариству про формування відповідної позиції та повазі до суверенітету та прагнень нашої країни.

Навчальний: військові радники та інструктори Сполученого Королівства були направлені для роботи з українськими силами. Військова підготовка та консультативна підтримка сприяли підвищенню професіоналізму та тактичної ефективності

українських військ. Ця допомога включала проведення спільних навчань, завдяки яким українські сили отримали цінні знання та досвід для посилення своїх можливостей. Британські експерти надали цінні ідеї та знання, допомагаючи українським силам адаптуватися до мінливої динаміки конфлікту [5].

Інформаційний: Сполучене Королівство тісно співпрацювало з Україною, обмінюючись цінною інформацією, щоб допомогти українським силам підготуватися до потенційних загроз і ефективно протидіяти переміщенню російських військ. Отримання розвіданих допомогло українським силам передбачити рух і тактику росії, тим самим покращивши своє стратегічне положення.

Військово-технічний: Хоча Сполучене Королівство надавало переважно нелетальну допомогу, воно також постачало Україні летальне військово обладнання. Британія відкрила повітряний міст військової допомоги Україні. Ця підтримка включала протитанкову та стрілецьку зброю, яка мала важливе значення для України.

Надання летальної військової допомоги свідчить про відданість обороноздатності України та зміцнення її здатності протистояти зовнішнім загрозам. Ця допомога не тільки посилила здатність України захищати свій суверенітет, але й надіслала чітке повідомлення росії про те, що міжнародна підтримка України залишається сильною.

Зусилля Великобританії у зміцненні України перед російським вторгненням мали кілька наслідків:

Збільшення стійкості України: політична, військова та консультативна підтримка Великої Британії зміцнила здатність України протистояти зовнішньому тиску.

Геополітичне значення: активною підтримкою України Великобританія продемонструвала світовому співтовариству свою відданість дотриманню міжнародних норм та стримуванню агресії у Східній Європі.

Зміцнені альянси: Співпраця між Великобританією та Україною зміцнила їхні двосторонні зв'язки та підтвердила курс на приєднання України до західних інституцій.

Збільшення ціни вторгнення: хоча вторгнення відбулося, незважаючи на ці зусилля, підтримка Великобританії допомогла Україні нанести росії суттєві втрати, слугуючи нагадуванням про вартість військової експансії.

Військова допомога Сполученого Королівства Україні в підготовці до відбиття широкомасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року була критично важливим елементом у боротьбі України за суверенітет і територіальну цілісність. Швидке реагування Великобританії, включаючи надання летальної допомоги, військову підготовку та обмін розвідданими, відіграло важливу роль у зміцненні оборони України. Поки війна триває, міжнародне співтовариство, включно зі Сполученим Королівством, як і раніше націлені на пошук дипломатичного вирішення кризи. Підтримка Великобританією України є не лише проявом солідарності, але й свідченням важливості підтримки міжнародного права та порядку в умовах дедалі складнішого глобального ландшафту.

Список використаної літератури:

1. «We condemn any act of aggression against Ukraine». *Офіційний сайт Уряду Великобританії*. 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/we-condemn-any-act-of-aggression-against-ukraine>
2. Britain says it is supplying anti-tank weapons to Ukraine. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/uk/uk-says-supplying-ukraine-with-weapons-system-defend-against-russia-2022-01-17/>
3. Джонсон застеріг Путіна від «трагічного прорахунку» Росії. *Радіо свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dzhonson-putin-ukrajina/31683776.html>
4. «Війна стане лихом» – очільниця британського МЗС Лаврову. *Радіо свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vijna-je-lyhom-liz-trass/31696201.html>
5. *Over 100 British elite troops sent to Ukraine amid fears of imminent Russian invasion*. URL: <https://www.mirror.co.uk/news/world-news/over-100-british-elite-troops-26150282>

Олександр Марусяк / Oleksandr Marusiak,

*Донецький державний університет внутрішніх справ (Україна) /
Donetsk State University of Internal Affairs (Ukraine).*

CHURCH WAR: INSTRUMENTALIZATION OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH AGAINST UKRAINE

Russian aggression against Ukraine is a multi-level and complex social phenomenon comprising military, political, ideological, informational, legal, and other dimensions – each of which needs to be a separate subject for comprehensive academic reflection. Even a long time before Vladimir Putin’s emergence, the Russian autocratic political regime never hesitated to speculate with images and concepts of Orthodox Christianity in an attempt to spread its imperial ideology at home and abroad. However sophisticated and bivalent, the relationship between Russia’s State and the Russian Orthodox Church (ROC) has always been a perfect handbook example of the caesaropapism concept beyond its classic historical references to the Byzantine Empire. Its politicization, especially under Putin’s regime, is now highly visible and well-studied.

Nevertheless, Russian warfare against Ukraine since 2014 demonstrated the emergence of a new yet unreflected mode of hybrid aggression, which one can define as ‘ecclesiastical warfare’. This term per se is not my invention; it has already been used in academic publications on religious and theological issues, although with a different meaning – a war-like struggle between churches themselves (Sedra, 2002). However, this term can be re-invented with reference to another concept – a state policy of instrumentalization of a church for the sake of hybrid aggression against other states. For instance, the ROC used its political, ideological, and cultural influence in Ukraine to facilitate military aggression against Ukraine by introducing war propaganda, providing informational support to Russian political and military

proxies in Ukraine, and even concealing combatants, weapons, other traces of crime within facilities in possession of the Ukrainian Orthodox Church of Moscow Patriarchate (UOC-MP).

In my opinion, ecclesiastical warfare against Ukraine can be approached in two senses:

– in stricto sensu – actions organized by or under the effective control of the ROC and the UOC-MP as its proxy agent aimed at undermining the sovereignty, territorial integrity, and national security of Ukraine within the Russian hybrid warfare against Ukraine (hard-power mode).

– in a broader sense – the systematic destructive policy, which includes the said hard-power mode and some soft-power elements, of the ROC towards Ukraine. Moreover, by soft-power mode, I understand the informational propaganda of the ROC through its affiliated agents (1) promoting a failed state agenda and inferiority complex among Ukrainian believers; (2) popularizing Russia's neo-imperialism, including its expansionist and chauvinism elements; (3) spreading apocalyptic conspiracy theories on permanent 'godless West' – 'Holy Russia/Rus' existential conflict with practical implementation in denying technical progress, critical thinking, health awareness, etc.

Ecclesiastical warfare as a social phenomenon is neither Ukraine-based nor Orthodox-like only. Such a theoretical construct is applicable to describe relevant warfare practices in any canonical or secular jurisdiction where they take place. Nevertheless, the case of Ukraine can strongly benefit researchers in the areas of religious and security studies.

A hybridized paradigm of Russian aggression demonstrated the active involvement of the ROC in the warfare actions against Ukraine, which requires a scrupulous analysis. It is not only the issue of whether relevant individuals conducted any classical criminal acts enlisted in the Criminal Code of Ukraine (2001). Unlike destructive sects or doomsday cults of indoctrinated religious terrorism, *à la* Aum Shinrikyo, it is quite a challenging and uneasy task to approach the ROC within criminological scrutiny. The ROC is neither a criminal organization nor a marginalized community

of social pariahs but the largest autocephalous Eastern Orthodox Christian Church with a long-term operation history. It has a rich system of deeply symbolic liturgical aesthetics and a highly developed philosophy and theological academic system. From an organizational point of view, it is a centralized canonical institution consisting of multiple levels of executive micromanagement, including many self-governed – but still affiliated and under effective control – entities, which makes it possible to apply principal-agent theory towards ROC and UOC-MP. But *challenging* does not mean *impossible*.

The researchers can and should apply the criminological paradigm towards the ROC actions in Ukraine and pose even more complex and diverse questions afterward. What is the legal qualification of the ROC's subversive activities against Ukraine within Russian hybrid warfare? How far can state countermeasures intervene in religious affairs from the standpoint of human rights standards to secure national security and not violate the freedom of religion? What should be the peace-building mechanism in Ukraine towards the national religious climate to ensure and protect the legal balance between the State and Church within a secular political system?

As one can see, there is an obvious need to (1) develop the theoretical concept of ecclesiastical warfare concerning the case of Russian aggression against Ukraine within the security and religious studies, (2) to provide a methodological reflection on its legal qualification from a criminal law standpoint, and (3) to solve the challenge of ensuring the legal balance between conflicting interests (religious freedom and national security) in Ukraine.

References:

1. Criminal Code of Ukraine No. 2341-III of 5 April 2001. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy*, 2001, No. 25-26, Art. 131.
2. Sedra, Paul, "Ecclesiastical Warfare: Patriarch, Presbyterian, and Peasant in Nineteenth-Century Asyut" in *The United States and the Middle East: Cultural Encounters*, ed. Abbas Amanat and Magnus Thorkell Bernhardsson, New Haven, Yale Center for International and Area Studies (2002): 290–314.

Віта Лісова / Vita Lisova,

співробітниця Управління взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю Апарату Голови Служби Безпеки України (Україна) /

Department of interaction with the mass media and the public of the Office of the Head of the Security Service of Ukraine (Ukraine)

ОЗНАКИ ТА ФОРМИ ПУБЛІЧНОСТІ РЯДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ У ПЕРІОД ГОРБАЧОВСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ (1985-1991)

Дослідження історичної ретроспективи функціонування спеціальних служб є важливою складовою сучасних безпекових студій на пострадянському просторі. У свою чергу, для вітчизняної історичної науки одним із ключових етапів лишається період горбачовської перебудови, коли в СРСР відбулися фундаментальні суспільно-політичні трансформації, що уможливили здобуття Україною незалежності. Серед інших галузей знань спостерігається зростання інтересу до теорії та практики комунікації, зв'язків з громадськістю, державного управління. Саме на перетині цих досліджень виокремилася тема публічності радянських органів державної безпеки напередодні розпаду Союзу РСР.

Фахівець з теорії комунікації Георгій Почепцов зазначає, що в суспільстві жорсткої ієрархії, яким був Радянський Союз, панувала виключно монологічна форма спілкування і не було потреби в риторичних хитрощах. Проте з поширенням діалогічності, багатоголосся і права на істину ситуація різко змінилася. Розпочався злам «репресивно-комунікативної» системи, що характеризувався переходом від наказового стилю комунікації до переконання [3, с. 12]. Не минули ці явища й органів державної безпеки. Будучи політичною інституцією,

КДБ СРСР не міг ігнорувати зміни у владних кабінетах Кремля. А оскільки в середині 1980-х рр. влада вирішила йти шляхом демократизації суспільного життя, то чекісти також мушили прийняти нові правила гри.

Відтак в органах державної безпеки розгорнулася дискусія щодо проблеми поєднання відкритості й закритості в оперативно-службовій діяльності з огляду на нові обставини. Однак на практиці, як і раніше, спостерігалось гіпертрофоване переважання принципу конспірації, що, разом із пропагандистською моделлю подачі інформації, й визначило публічність відомства у цей час.

Разом із тим, пошук більш сучасних підходів до комунікаційної діяльності був зумовлений не лише новим політичним баченням керівництва Радянського Союзу, але й глибокими змінами в масовій свідомості. У зв'язку із розгортанням в СРСР «політики максимальної відкритості» відбулася переоцінка новітньої історії. Із розкриттям даних про масштаби та жорстокість карально-репресивних органів сталінської доби, радянські спецслужби зазнали безпрецедентної критики й осуду громадськості.

У комплексі ці чинники й змусили Комітет взятися за розробку нового корпоративного іміджу. Інстинкт самозбереження підказував їм – щоб із найменшими втратами зберегти інституційний і кадровий потенціал, потрібно імітувати прогресивність, гуманізм та вірність демократичним ідеалам. Проте на той час чіткого плану дій в КДБ ще не існувало, не було й цілісного бачення кінцевої мети та змісту перетворень.

Тож у перші роки горбачовської перебудови зміни відбувалися повільно, давалася взнаки відомча консервативність. Відкрита комунікація з суспільством, пошук ефективних форм взаємодії, повнота і оперативність подачі інформації викликали у представників спецслужб чи не найбільші труднощі [5]. Як стверджує історик Василь Даниленко, відсутність ентузіазму в рядах чекістів визначалася історичними чинниками – противники демократизації вважали, що органи держбезпеки зобов'язані відстоювати непорушність існуючого режиму,

відповідно каральна функція мала лишатися домінуючою в їх діяльності [2, с. 33].

Водночас уже на цьому етапі визначилися базові компоненти майбутньої комунікаційної стратегії секретного відомства. Одним із них була участь в реабілітаційних процесах. Претендуючи на провідну роль у відновленні історичної справедливості, Комітет намагався вибілити свою репутацію. У спецслужбі повсякчас підкреслювали важливість цієї діяльності для «правильного розуміння минулого», «правдивого» аналізу та оцінки історичних подій. Ця робота отримала широкий інформаційний супровід – виходили статті, радіо- та телепрограми, присвячені темі репресій; відбувалися зустрічі представників Комітету з громадськістю і трудовими колективами; опрацьовувалися запити щодо долі репресованих. У такий спосіб КДБ намагався не лише нав'язати суспільству свою інтерпретацію подій, але й змістити акценти, перевести увагу громадськості від участі органів держбезпеки в реалізації репресивної політики сталінізму до теми героїзації їх минулого та сьогодення.

Із цим напрямом пов'язаний наступний компонент інформаційно-пропагандистської діяльності радянських спецслужб – популяризація їх історії та поточної діяльності. У цей час у відомстві діяли спеціальні робочі групи, які займалися відбором та просуванням через ЗМІ матеріалів, необхідних для формування відповідної громадської думки щодо ролі й місця органів держбезпеки у перебудові та задля нейтралізації негативного ставлення до КДБ. Посилювалася взаємодія з творчими працівниками, журналістами, науковцями, експертами, яких активно залучали до розбудови «позитивного» образу Комітету.

При цьому важливою складовою «піар-стратегії» КДБ УРСР традиційно лишалися інформаційні кампанії проти національно-демократичних сил. Захищаючи тоталітарні устої, чекісти публічно таврували як представників ОУН і УПА, так і учасників дисидентського руху. Компрометація опозиції, підміна фактів, маніпуляції громадською думкою були улюбленими методами діяльності радянських спецслужб [1, с. 201].

Значний пропагандистський потенціал вони вбачали і в роботі з листами та зверненнями громадян. У секретному відомстві постійно підкреслювали, що підвищення правової культури співробітників та ретельний розгляд звернень сприяв підняттю авторитету держбезпеки в суспільстві, налагодженню зворотного зв'язку з громадянами. Начальникам органів та підрозділів приписували вживати всіх заходів для вдосконалення цієї «дієвої форми живого зв'язку з народом» – надавати більше гласності результатам їх розгляду.

Після конституційної реформи 1988 р. в комунікаційній стратегії органів держбезпеки посилювався ще один складник – депутатська діяльність. Оскільки вибори 1989 р. вперше проходили на альтернативній основі, то в Комітеті розглядали їх як важливий індикатор ставлення громадян до спецслужби. Тому у відомстві ретельно підійшли до проведення передвиборної кампанії – розробки платформ, організації агітації. Кандидати від КДБ проводили зустрічі з трудовими колективами, жителями округів, інтелігенцією. У пресі виходили присвячені діяльності секретної служби публікації та інтерв'ю зі співробітниками. Важливим чинником впливу на хід кампанії був також підбір довірених осіб [4].

Таким чином, обсяги медіа-присутності органів держбезпеки у період перебудови постійно зростали. Помітно збільшилася кількість згадувань про радянські спецслужби на сторінках періодики, частіше виходили програми, присвячені відомству, на радіо й телебаченні. Суттєві зрушення відбулися також в самій структурі чекістської пропаганди, що виявилось, зокрема, в розбудові мережі прес-груп регіональних підрозділів. А напередодні розпаду СРСР надання громадськості інформації про свою діяльність стало нормативно закріпленим обов'язком КДБ.

Список використаної літератури:

1. Бажан О., Лошицький О. Народний рух України в інтерпретації Комітету держбезпеки УРСР. З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2009. № 2. С. 196–205.

2. Даниленко В. Український національно-демократичний рух і влада: нерівне протиборство. Політичні протести й інакодумство в Україні (1960–1990) : Документи і матеріали. Київ, 2013. С. 5–48.

3. Почепцов Г. Теория коммуникации. Киев, 2001. 656 с.

4. Лісова В. Зовнішні відкриті комунікації Комітету держбезпеки УРСР у 1989–1990 рр.: тенденції та напрямки. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2021. № 2. С. 130–166.

5. Лісова В. Комунікації з громадськістю КДБ УРСР в умовах політики гласності (1987–1989 рр.). Наукові записки НаУКМА. Історичні науки. 2021. Т. 4. С. 56–64.

Віталій Ярмоленко / Vitalii Yarmolenko,

*Національний інститут стратегічних досліджень (Україна) /
National Institute of Strategic Research (Ukraine)*

«REALPOLITIK» У ВІДНОСИНАХ МІЖ ТУРЕЧЧИНОЮ ТА РОСІЄЮ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Загострення геополітичної конфронтації на фоні соціально-економічних наслідків пандемії COVID-19 та кризи світової архітектури безпеки сприяло зміцненню популістських та авторитарних сил у внутрішньополітичних процесах держав світу. Відхід від ліберального курсу вплинуло на зміну підходів до зовнішньополітичних стратегій і бачення розвитку світу в цілому. Цьому відповідає намагання цих акторів вдатися до методів «Realpolitik» («реальної політики») – курсу, котрий передбачає прагматичний підхід до реалізації політики без визнання моралі як головного аспекту у прийнятті рішень (Корсунський, 2020). З цим також пов'язаний релятивний підхід до дотримання принципів інституцій, до яких входять актори (Kissinger, 1994).

Авторитарний курс Туреччини та Росії спричинив більш жорсткий підхід у зовнішній політиці, який характеризується антизахідною риторикою, експансіонізмом, використанням воєнних спроможностей у досягненні стратегічних інтересів.

Чинники політико-географічного розташування та консолідація президентської влади після спроби перевороту у 2016 р. зумовили формування більш самостійної позиції Туреччини щодо низки питань регіональної безпеки та співробітництва, яка, іноді, лише частково враховує інтереси держав-союзників Анкари в рамках НАТО (Александров, Борділовська, Веселовський et al., 2023). Критика з боку держав Заходу внутрішньої політики Туреччини змусили адміністрацію президента Р. Ердогана до активізації відносин із незахідними акторами

та спроби відігравати помітнішу роль у міжнародних процесах на Близькому Сході, Чорноморсько-Каспійському регіоні та Африці.

У цьому контексті Туреччина та РФ взаємодіють щодо підтримки балансу інтересів у безпекових питаннях в регіонах, котрі обидві держави розглядають як сфери стратегічних інтересів (Александров, Борділовська, Веселовський et al., 2023). Так, Анкара та Москва намагаються підтримувати політико-дипломатичні консультації щодо врегулювання низки регіональних конфліктів, зокрема пов'язаних із повномасштабним вторгненням РФ в Україну, війні в Сирії, Лівії та Карабаху, при цьому безпосередньо чи опосередковано підтримуючи одну зі сторін конфлікту:

– Сирія – підтримка Росією режиму Башара Асада, Туреччиною – сил Вільної сирійської армії. Обидві держави ініціювали трьохсторонній формат врегулювання конфлікту, в якому бере участь також Іран («Астанинський формат»).

– Лівії – підтримка Росією сил Лівійської національної армії, яку очолює Халіфа Хафтар, Туреччиною – Уряду національної єдності;

– Карабах – формальне посередництво обох держав, участь т.зв. «миротворчого контингенту» РФ за формальних союзницьких відносин із Вірменією в рамках ОДКБ та двосторонніх угод (а з лютого 2022 р. – з Азербайджаном на основі двостороннього договору) та активна підтримка Азербайджану з боку Туреччини.

Туреччина підтримує територіальну цілісність України, включно з Кримським півостровом та виступає за мирне вирішення російсько-української війни на основі міжнародного права (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, July 8, 2023). Президент Р. Ердоган у своїх заявах починаючи із 2014 р. послідовно підтримує деокупацію Криму. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну згідно з Конвенцією Монтре 1936 року Туреччина закрила прохід через протоки Босфор та Дарданелли для військових суден Росії, України та держав, що не належать до Чорноморського басейну. Офіційна

Анкара надалі прагне зберегти роль потенційного медіатора в російсько-українській війні надаючи майданчик для переговорів та здійснюючи «човникову дипломатію» (Замікула, 10 серпня, 2022). Дотримуючись переважно нейтральної позиції щодо вторгнення РФ в Україну, Анкара надалі продовжує військово-технічну співпрацю з Києвом. Водночас Туреччина не підтримала міжнародні санкції, запроваджені у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну та відіграє ключову роль у здійсненні паралельного імпорту до Росії.

Звільнення своїх тимчасово окупованих територій Україною в цілому відповідають стратегічним інтересам Турецької Республіки. Туреччина не зацікавлена у домінуванні РФ у регіоні Чорного моря, особливо завдяки спробам зберегти контроль над окупованими територіями південних і східних регіонів України та спроби закріплення за собою статусу Азовського моря як внутрішнього.

Отже, використання принципів «Realpolitik» (баланс інтересів, прагматичний підхід у політико-дипломатичній комунікації тощо) спричиняють відносну взаємозалежність Туреччини та Росії у питаннях регіональної безпеки. Водночас, можна припустити, що зростання експансіоністської політики Росії у регіонах, у яких РФ може мати конфлікт інтересів з Туреччиною (Південний Кавказ, Сирія, Лівія) та спроби Росії масштабувати агресію проти України, можуть змусити Анкару наростити підтримку Україні, зокрема пов'язану із дотриманням міжнародних санкцій, як способу геополітичного тиску на керівництво Росії.

Список використаної літератури:

1. Корсунський, С. (2020). Зовнішня політика в епоху трансформації, Харків: Віват
2. Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster
3. Александров, О., Борділовська, О., Веселовський, А. et al. (2023). Міцніший союз: консолідація демократій унаслідок широкомасштабної агресії Росії проти України. Київ: НІСД. Доступ через <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.05>

4. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2023, July 8). Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne desteğimizi tüm platformlarda ifade ettik. Retrived from <https://tccb.gov.tr/haberler/410/147638/-ukrayna-nin-toprak-butunlugune-destegimizi-tum-platformlarda-ifade-ettik->

5. Замікула, М. (2022, 10 серпня). Результати зустрічі Реджепа Ердогана та Владіміра Путіна. Доступ через <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-zustrichi-redzhepa-erdohana-ta-vladimira-putina>

Катерина Ілюк / Kateryna Iliuk,

студентка Ягелонського університету у Кракові (Республіка Польща) / student at the Jagiellonian University in Krakow (Poland)

BROAD SECURITY AGENDA

The definition of security is crucial for choosing the approach to its execution and theorizing. Though the meaning of security has been changing with the development of humanity. A few hundred years we would explain security as a basic guarantee of physical security and maintenance of state's existence. A hundred year ago we would say about minimal wages, humanitarian interventions and human rights. Nowadays the definition of security is contested and broad.

Security is defined as not just being protected from the attack of other states, terrorism and transnational crime. Security is as well considered as protection from any form of discrimination, guaranteed right for self-determination and freedom of will, speech and thoughts. Security concept often encompasses the full scope of human rights including right to protest in peaceful form. Security involves living in a preserved ecological system with no human-made threats to it. It also means having the opportunity to meet your needs for self-realization, both economically and socially. This includes access to education and the ability to work for the development of your country or community. Security encompasses the right to peace and disarmament, the preservation of the Earth for future generations, and the ability to address global threats.

Traditional Security Agenda (TSA) was used for a long time and it was useful tool to explain what is happening in the world, why and how to cope with the dangers. Then why do we need something else? Simply because the world has changed and we want to survive as nations, states and humankind.

Leon Megginson states that according to Darwin's Origin of Species, it's not the most intellectual ... that survives; it's not the strongest ...; but the one that is able best to adapt ... to the changing environment in which it finds itself [1].

We no longer live in the Westphalian world system, which was established in 1648. With the evolution and development of human societies in the current multipolar world order, dangers and opportunities no longer originate solely from nation-states. With the proliferation of education and the satisfaction of basic needs for a significant part of the world's population, as well as two devastating world wars and tragedies linked to technological development, such as the Chernobyl disaster or the use of nuclear weapons in Japan, we cannot deny that the world has changed. Broad Security Agenda (BSA) framework is important to cope with «invisible» issues – problems that existed for thousands of years along with «traditional» TSA issues, though have never been securitized and hence considered as something worth of solving.

Our world is globalized and interconnected, which is a source of development and prosperity, but at the same time, also a source of dangers. The dangers of a new world have no respect for borders of the states. Transnational crime, terrorism, pandemics, climate change are being faced. Those are threats without enemies – we cannot attack a nation-state to eliminate the source of danger, which is rooted much deeply – in the constructed world system or Mother-Nature itself. And all those issues are to be securitized. Of course, we can use TSA as a framework for handling those dangers, but how effective it is? For example, USA in its attack on Afghanistan tried to embody in a state the threat without enemy – terrorism, using TSA logics [2]. And as we all know, it failed. Not because of USA's military incapability or lack of desire, but because TSA instruments were used to solve BSA issue. Moreover, it worsened the situation and led to poverty, inequality, casualties, terrorist hubs' spread and arms trafficking.

New actors, not covered in TSA framework, emerged – international organizations, non-governmental organizations and civil society. Ignoring their existence is a way for underdevelopment

and missing opportunities to grow. It's crucial to remember not only about the damage made by actions but also about the damage made by not taking actions. You can be hurt by state-to-state aggression as well as by ignoring opportunities to improve live standards by cooperating with international community and benefitting from non-governmental organizations.

Broader unsolved BSA issues lead to «traditional» TSA issues. For example, the usage of biological weapons – while it's a traditional threat for state, the disease can spread throughout the region on non-warring states and become a pandemic – threat without the enemy. It happened after Siege of Caffa [3] – Mongolians used corpses infected with bubonic plague to infect defenders of Caffa, which later brought plague epidemic to Europe.

Neglecting of BSA is the same threat as traditional state-to-state aggression. National security of a state now incorporates the protection of environment in which state exists and the citizens of a state, which are considered as human beings with inherent rights. We can cope with problems using TSA framework but will we tackle the roots of the problem rather than treating symptoms? For example, water conflicts – existing now and, unfortunately, coming in future due to the climate change and overpopulation. We can perceive water conflicts as TSA issue – conflicts for resource. We can address these issues at the national or regional level, but if resource-related wars were to engulf the entire world, it would signify a collective failure.

In Middle East, which is already in the scarce of water, due to the climate change we expect water supply of Euphrates and Tigris rivers, which are crucial for Turkey, Iraq and Syria, to be reduced [3]. Growing population consumes more water than ever in history and the continuation of this growth means the increase of demand for water [4]. This is why we need to cooperate and provide sustainable water resources management and fight climate change.

State sovereignty must be protected, but in what cost? Experience of wars, genocides, discrimination led us to the emergence of humanistic values, which embody in human security concept. In TSA framework we can't intrude in state's internal matter,

while in BSA we have a tool to stop genocides and humanitarian catastrophes – humanitarian interventions. Flows of refugees, violence, regional instability, spread of arms, war crimes and mass deaths – those are the consequences of non-intrusion when humanitarian intervention is required. Successful humanitarian intervention in Bosnia and Herzegovina shows that it's a useful tool which may have been used during, for example, Rwandan genocide of 1994 or ongoing genocide of Ukrainians.

TSA belief in rationality of actors, ignorance of human factor (which matters for autocracies) and belief that domestic issues aren't influencing foreign policy – have been proven to be wrong. Prominent example is Russian-Ukrainian war. For Russia, according to military losses, economical degradation and international condemnation – it's not rational to continue the war against Ukraine. For Putin's government it may be rational to conduct genocide and war crimes to preserve the power, but for Russia as a state – no. This is war of identities, not "usual" TSA war. Russian goal is not or territory, its goal is to eliminate Ukrainian language, culture and identity. TSA framework cannot encompass all the loses of which Ukraine is suffering and hence measure reparations. Russians must pay for stagnation, lost opportunities for development and growth. Russia is responsible for irreversible damage to complex ecological system, deforestation, destruction of natural habitats, use of explosive weapons which resulted in death of wildlife and domestic animals, pollution of water sources, destroyed solar and wind energy sources – it all will have long-term ecological and hence socio-economic consequences [6, 7, 8]. Russia must pay for the environmental damage, for example through CBAM mechanism, which could be an effective tool to achieve global environmental justice – an additional mechanism in the UN's peace-building agenda [9].

Therefore, we need cooperation deeper than offered by TSA framework. Mercantilism along with self-help system were proven ineffective, which is seen on the examples of pariah-states – North Korea, Russia and their failure in economics and development. We need to cope with newly securitized dangers to develop and

prosper. In theory and practice of security the ignorance of Broad Security Agenda will lead to vicious circle of human suffering and underdevelopment.

References:

1. Adapting to Change in the Business Ecosystem. Drena Valentine
URL: <https://www.imsllcmd.com/adapting-to-change/>
2. War against Iraq and International Order: From Bull to Bush. Galia Press-Barnathan. Department of International Relations, Hebrew University of Jerusalem. *International Studies Review* (2004) 6, 195–212
3. Wheelis, Mark (2002). “Biological Warfare at the 1346 Siege of Caffa”. *Emerging Infectious Diseases*
URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2732530/>
4. Global Climate Change Impacts on Tigris-Euphrates Rivers Basins. Nasrat Adamo, Nadhir Al-Ansari, Varoujan K. Sissakian. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, Vol.10, No.1, 2020, 49-98
Scientific Press International Limited. ISSN: 1792-9660 (online)
5. “The Coming Wars for Water”. Report Syndication. October 12, 2019.
URL: <https://reportsyndication.news.blog/2019/10/12/the-coming-wars-for-water/>
6. Ukraine War Environmental Consequences Work Group. Animal victims of war
URL: <https://uwecworkgroup.info/animal-victims-of-war/>
7. Black Sea dolphins may become extinct as a result of Russian aggression against Ukraine. University of Rzeszów
URL: <https://www.ur.edu.pl/en/university/news/black-sea-dolphins-may-become-extinct-as-a-result-of-russian-aggression-against-ukraine>
8. How the war in Ukraine is killing marine mammals. Alix Kroeger. BBC
URL: <https://www.bbc.com/future/article/20221222-how-the-war-in-ukraine-is-killing-marine-mammals>
9. A new tool could make Russia pay for environmental damage in Ukraine. Svitlana Andrushchenko. *Financial Times*
URL: <https://www.ft.com/content/00fa493f-35f7-4579-a9e5-7fbc4d0e9697>

Марія Белкот / Mariia Belkot,

*Національний університет «Острозька академія» (Україна) /
National University of Ostroh Academy (Ukraine)*

ФІНСЬКЕ СПРИЙНЯТТЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Природньо, що уявлення Фінляндії про загрози національній безпеці з часом змінювалися, однак вони завжди формувалися її геополітичним положенням, складною історією та безпосередньою близькістю до Росії. Через свою історію, зокрема історію війн, фіни глибоко усвідомлені щодо потенційних загроз з боку Росії.

Протягом довгого часу фіни вправно зберігали нейтралітет, при цьому нарощуючи свої військові спроможності, а у момент наближення небезпеки були готові вступити до найбільшого військово-політичного союзу і повністю відповідати його стандартам, у тому числі, вимогам оборони, ресурсів та безпеки. Так, 18 травня 2022 року Фінляндія подала заявку на вступ до Північноатлантичного альянсу (далі – НАТО), а вже 4 квітня 2023 року країна офіційно стала 31-м членом НАТО.

Очевидно, що така, на перший погляд, різка зміна уявлень жителів Фінляндської Республіки, зумовлена повномасштабним вторгненням Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Про це, зокрема, свідчить опитування, опубліковане вже 28 лютого 2022 року національною телерадіомовною компанією Фінляндії «Yleisradio». Опитування показує, що 53 відсотки жителів Фінляндії підтримали б заявку на вступ до військового альянсу НАТО. 28 відсотків висловилися проти заяви, тоді як 19 відсотків відповіли, що не впевнені. Опитування демонструє історичну зміну у ставленні фінів до членства в НАТО. Підтримка зросла приблизно на 34 відсоткові пункти з 2017 року, коли Yle востаннє задавав це запитання [1].

До 2022 року фінська модель безпеки передбачала, що країна є членом Європейського Союзу (далі – ЄС), проте не передбачала членства в НАТО. Та навіть попри такі погляди ми не можемо стверджувати, що процес інтеграції в Північно-атлантичний альянс став для Фінляндії несподіваним, оскільки насправді відносини Фінляндія – НАТО розвивалися протягом тривалого часу і що найголовніше – цей розвиток був сталий, починаючи з 1994 року, коли Фінляндія приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Про успішність такого шляху свідчить також те, що Фінляндській республіці вдалося швидко і безперешкодно пройти процес від заявки на членство до вступу в Альянс.

Буде неправильно говорити про 2022 рік як переломний момент для фінів у контексті зміни сприйняття загроз національній безпеці, оскільки насправді настрої серед населення Фінляндії почали змінюватися поступово ще з 2014 року, з початком російської збройної агресії на сході України та окупацією Кримського півострова. Саме тоді пошквалилися дискусії щодо відмови від нейтралітету та можливого членства в НАТО [2].

Також неправильним буде стверджувати, що питання членства в НАТО було головним пріоритетом національної безпеки для Фінляндської республіки протягом всього цього часу. Навпаки, навіть найзапекліші прихильники членства Фінляндії в НАТО вбачали в Альянсі лише один з багатьох компонентів національної безпеки.

Співпраця з НАТО, безумовно, покращить та зміцнить безпеку Фінляндії, але остання ґрунтується на широкій та всеосяжній концепції саме суспільної безпеки. В рамках цієї концепції фінські урядовці визначили декілька життєвоважливих функцій суспільства, лише однією з яких є обороноздатність Фінляндії. Ця широка концепція безпеки базується на «глибокій безпеці» суспільства, основою якої є загальна грамотність, економічна рівність, свобода слова, багатопартійна демократія та верховенство права. Всі ці компоненти, на думку Салоніуса-Пастернака, старшого наукового співробітника

Фінського інституту міжнародних відносин, створюють несприятливе середовище для будь-кого, хто спробує застосувати проти Фінляндії методи гібридної війни [3].

Окрім переліченого вище, комплексна політика безпеки Фінляндії спрямована не лише на потенційне стримування агресії, але й на підвищення стійкості всередині держави та налагодження відносин з іншими країнами-членами Північноатлантичного альянсу.

Фінляндія – маленька нордична країна з населенням близько 5,5 млн., яка живе «в тіні» загрози великої держави. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну стало очевидним, що Російська Федерація готова нехтувати суверенітетом сусідніх держав та використовувати військову силу задля досягнення своїх геополітичних цілей. Зрозуміло, що фіни втратили впевненість у тому, що Росія буде дотримуватися будь-яких зобов'язань щодо безпеки Фінляндії в тому числі. Саме тому, на думку Дорона Фельдмана, дослідника з Тель-Авівського університету, Фінляндія скоротила використання засобів м'якої сили і стала більше покладатися на жорстку силу, одночасно продовжуючи посилювати свій інституційний вплив у міжнародних та регіональних організаціях [4].

Використання м'якої сили у Фінляндії пов'язано як з прагматичними, так і з ціннісними міркуваннями, і більшість фінських лідерів підтримують таку політику. Вони прагнуть, перш за все, зміцнити ЄС та його інституційну структуру. Така поведінка Фінляндії допомогла їй розширити свої межі безпеки не тільки за допомогою військових засобів, а й досягнути нематеріальних цілей, таких як поліпшення свого статусу, престижу та впливу в регіоні та в усьому світі. Однак, коли російська агресія щодо України посилилася, стало неможливим стримувати агресивну поведінку сусідньої держави переважно за допомогою невійськових інструментів, а тому важливість військових альянсів як елемента жорсткої сили, зайняла центральне місце в сприйнятті Фінляндією своєї національної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Rauhkonen J. For first time, Yle poll shows majority support for Finnish Nato application. Yleisradio. 2022. URL: <https://yle.fi/a/3-12337202>
2. Фахурдінова М. Скандинавські рецепти: чим для України корисний досвід інтеграції Швеції та Фінляндії до НАТО. Центр «Нова Європа». URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/NE_09_Dosvid-integratsiyi-SHvetsiyi-ta-Finlyandiyi-do-NATO.pdf
3. Салоніус-Пастернак Ч. Замінник членства в НАТО: Фінська модель?. Інститут світової політики. 2015. Україна-НАТО: діагностика партнерства. С. 42–48. URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Ukrayina-y-NATO--Diagnostyka-partnerstva.pdf>
4. Feldman D. From Soft Power to Hard Power: Finland's Security Strategy vis-à-vis Russia (1992-2022). Strategic Assessment. Volume 26, №1. March 2023. URL: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2023/05/Feldman.pdf>
5. Vinayaraj, V. K. (2011). Finland's self-defence strategies. *International Studies*, 48(3-4), 257-280. URL: <https://doi.org/10.1177/0020881713485019>
6. Мейнандер Г. Історія Фінляндії: Лінії структури, переломні моменти. – Львів: ЛА «Піраміда», 2009. – 216 с.

Тетяна Нікора / Tetiana Nikora,

*Національний університет «Острозька академія» (Україна) /
National University of Ostroh Academy (Ukraine)*

Юлія Капуста / Yuliia Kapusta,

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна) / V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine)*

РОЛЬ «ТРИМОР'Я» У ЗМІЦНЕННІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Європейська інституція Тримор'я, Ініціатива трьох морів, була створена у 2016 році, головною метою якої є вирішення питань у сфері енергетики, транспорту та інфраструктури, логістики та діджиталізації [1]. Даний східноєвропейський союз об'єднує 12 держав Центральної та Східної Європи, що об'єднані трьома морями (Чорним, Балтійським і Адріатичним): Австрію, Естонію, Польщу, Румунію, Угорщину, Болгарію, Хорватію, Чехію, Латвію, Литву, Словаччину та Словенію. Ініціатива Тримор'я – це проєвропейський проєкт, що доповнює європейську інтеграцію.

На сьогодні Тримор'я є надзвичайно важливим союзом в центрально-східному європейському регіоні, оскільки Європа зараз проходить через низку труднощів, зокрема викликаних російською агресією проти України. Так, війна в Україні в черговий раз підтвердила актуальність розбудови автомобільної та залізничної інфраструктури, логістичних коридорів збуту товарів та зміцненню партнерства між країнами ЦСЄ та США. Участь в проєктах Тримор'я сприятиме національній безпеці усіх держав-членів, а також урізноманітненню джерел постачання енергоносіїв: це зменшить енергетичну залежність країн від росії.

За останніми тенденціями через певні культурні відмінності, різницю економічного розвитку між «старою Європою»

і «ноюю Європою» та помітну втомленість від великої глобалізації все більшого посилення набуває націоналізм та ізоляціонізм. Саме «Тримор'я» виступає уособленням цих політик в регіоні ЦСЄ. Зрозуміло, що актуалізувалося і питання колективного захисту країн Центрально-Східної Європи як окремого регіону. Саме останній, безпековий фактор, став визначальним і зумовив корекцію геополітичного позиціонування регіону ЦСЄ і ПСЄ [4].

У 2018 році в Жешуві президентом Польщі Анджеєм Дудою був ініційований також Форум «Тримор'я». Характерно, що Польща, в голові зі своїм президентом, виступає головним ідейним ініціатором, виділяючи, що хоч Тримор'я є проєвропейським проєктом, який доповнює європейську інтеграцію, насамперед дух цього проєкту, безумовно, виходить за межі нинішніх кордонів Європейського Союзу. Така європейська інституція є неабиякою цінною ініціативою, що сприяє зростанню значення країн-учасників регіону ЦСЄ в Європейському Союзі [2]. Водночас ця ініціатива показує лідерські амбіції Польщі, як у регіоні, так і Європейському Союзі загалом. А російська агресія додатково показала про нагальність зміцнення східної частини ЄС і посприяла практичній реалізації планів А. Дуди.

Для України участь в Тримор'ї є значимою, тому що набуття членства в даному союзі є частиною шляху України до членства в Європейському Союзі. Україні важливо зайняти власне місце на європейському ринку та використовувати цю можливість для побудови транзитних коридорів на своїй території, а майбутні проєкти щодо післявоєнного відновлення та розбудови інфраструктури, сполучення транспортними вузлами тощо, є економічно та політично вигідним рішенням. Спрямованість України до участі в проєктах Тримор'я означає вагомий вигоди та переваги у розвитку української економіки на довгостроковий період [5].

Ініціативу трьох морів розглядають як противагу іншим політичним акторам – на Заході – Німеччині, а на Сході – росії. Альтернативний центр впливу, Тримор'я, базується

насамперед на геополітиці та безпеці в регіоні. Також зважаючи на карту транспортної мережі, варто звернути увагу на те, що Захід-Схід набагато більше пов'язані між собою залізничним та дорожнім сполученням, нафто- і газопроводами, лініями електросполучення, тоді як країни Півночі-Півдня не є настільки розвинутими в даному контексті. Проекти започатковані Ініціативою трьох морів є перспективними та забезпечать безпеку та стабільність в європейському регіоні [3]. Наприклад, реалізація трансєвропейського коридору Via Carpathia об'єднає Північну та Південну Європу, де Україна може виконувати роль одного з логістичних центрів.

Наразі безпека і спокій європейського регіону знаходиться під найбільшою загрозою з часів «Холодної війни», тож ініціатива «Тримор'я» як об'єднання, на меті якого є поглиблення співпраці в регіоні ЦСЄ, в тому числі розвиток військової логістики задля забезпечення постачання в Україну усіх необхідних матеріальних засобів. Таким чином, ініціатива трьох морів є однією з найважливіших ініціатив у безпековому векторі, і є стратегічно-важливою задля припинення війни в Україні і повернення миру та стабільності у регіоні.

Отже, можна стверджувати, що війна в Україні надала союзу Тримор'я нового і дуже актуального змісту, зокрема вагомої ролі у сфері енергетичної безпеки, розширення мережі транспортних/логістичних коридорів, комунікацій та цифрової інфраструктури, диверсифікації енергетичної політики у країнах Центрально-Східної Європи.

Список використаної літератури:

1. Collegium Intermarium. URL: <https://collegiumintermarium.org/en/homepage/> (дата звернення: 25.10.2023).

2. Війна в Європі і майбутнє Тримор'я. Геополітичний суб'єкт чи дискусійний клуб. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/trymorya-samit-viyna-bezpeka/32419484.html> (дата звернення: 27.10.2021).

3. Волович О. Балто-Чорноморський Союз: перспективи реалізації (ч. 1). URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/volodich-balto/> (дата звернення: 26.10.2021).

4. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ФАКТОР ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ РЕГІОНУ ЦСЕ ТА ПСЕ. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/30%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/30%20(1).pdf) (дата звернення: 27.10.2021).

5. Тримор'я і Україна. Взаємні вигоди та перспективи. Ukraine crisis media center. URL: <https://uacrisis.org/uk/trymor-ya-i-ukrayina> (дата звернення 25.10.2023).

Наталія Конопка / Nataliia Konopka,

*Національний університет «Острозька академія» (Україна) /
National University of Ostroh Academy (Ukraine)*

ПОНЯТТЯ «СТІЙКОСТІ» У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Із зростанням загроз різноманітного характеру потреба розбудови стійкості суспільств, держав чи організацій стала на порядку денному світової спільноти. Стійкість держави та суспільства до терористичної загрози, інформаційних атак, стійкості комп'ютерних систем до хакерських атак, стійкості фінансової системи та інфраструктури, протидія асиметричним загрозам тощо зумовили формування стратегій національної стійкості. За кордоном для цього поняття використовують термін резильєнтність, що у перекладі означає життєстійкість, спроможність відновлюватися. Під цим терміном розуміють здатність держави у взаємодії із суспільством зберігати стійкість до зовнішніх і внутрішніх агресивних впливів, оперативно реагувати на загрози, а також відновлюватися після руйнівних наслідків агресивних дій будь-якої природи.

У вересні 2021 році вперше в історії нашої держави було затверджено «Концепцію забезпечення національної системи стійкості», у якій було визначено мету, основні принципи, напрями, механізми і строки запровадження та функціонування національної системи стійкості. *Національна стійкість* визначалася як здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стає функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій. (Концепція, 2021) Концепція відзначала, що така система стійкості направлена на забезпечення «здатності держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики

національній безпеці, запобігати або мінімізувати їх негативні впливи, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після виникнення загроз або настання надзвичайних та кризових ситуацій усіх видів, включаючи загрози гібридного типу, але не обмежуючись ними». Тому вона постає як «комплекс цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації». У березні 2021 р. була прийнята «Стратегія воєнної безпеки України», метою якої є «завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави...» (Стратегія воєнної, 2021). Згідно документу «стійкість у ході всеохоплюючої оборони України досягається здатністю системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства швидко відновлюватися та адаптуватися до змін у безпековому середовищі й до тривалого протистояння в наданні відсічі і стримування збройної агресії проти України, підтриманням спроможностей до здійснення стратегічного розгортання, територіальної оборони України, руху опору, ведення операцій (бойових, спеціальних, стабілізаційних дій), налагодженням надійних каналів комунікації з населенням та підтриманням його життєдіяльності (Стратегія воєнної, 2021).

«Стратегія зовнішньополітичної діяльності України» (серпень 2021 р.) визначала, що стійкість – це здатність держави і суспільства ефективно протидіяти загрозам будь-якого походження і характеру, зокрема збройній агресії, економічному тиску, політичній дестабілізації, кібератакам, дезінформації та іншим загрозам, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлювати рівновагу після криз (ст. 15); а ст. 58 визначала, що

«з метою підвищення обороноздатності та національної стійкості важливим є посилення взаємодії України з ЄС, НАТО та їхніми державами-членами (Стратегія зовнішньополітичної, 2021).

«Стратегія забезпечення державної безпеки» (2022) визначила реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки. Одним із заходів реалізації положень Стратегії стало запровадження *національної системи стійкості* (розділ IV, п. 25) (Стратегія забезпечення, 2022).

Однак, російсько-українська війна, зокрема повномасштабна агресія лютого 2022 року РФ щодо України актуалізувала науковий та публічний інтерес щодо поняття «національної стійкості», зокрема щодо побудови ефективних стратегії стійкого суспільства в умовах війни.

«Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» так називається національна доповідь, у підготовці якої брали участь фахівці Інституту історії України; Інституту соціології; Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса; Інституту держави і права ім. В. М. Корецького; Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди; Інституту всесвітньої історії НАН України. Із доповіддю на засіданні Президії НАН України виступив віцепрезидент НАНУ академік С. Пирожков. За його словами, у війні український народ демонструє дивовижну єдність і стійкість. І це обумовлює потребу у науковому пошуку нових відповідей на виклики та випередження загроз в умовах зовнішньої агресії та внутрішньої нестабільності, зокрема через осмислення поняття національної стійкості. На відміну від національної безпеки, яка більше концентрується на військовій складовій, національна стійкість є ширшим поняттям і охоплює протидію загрозам у всіх сферах – політичній, економічній, військово-політичній, інформаційній, етнокультурній, соціальній, екологічній (Національна стійкість, 2022).

Аналізуючи поняття національної стійкості С. Пирожков та Н. Хамітов стверджують, що національна стійкість країни як

стратегія означає гідну відповідь на виклики і випередження загроз, їх нейтралізацію. По-суті, справжня національна стійкість у сучасному світі є стратегією недопущення переростання викликів у загрози, а загроз – у кризи. Проте це є певним ідеалом; рано чи пізно кризові явища можуть виникнути у будь-якій країні та її державі. Тому національна стійкість повинна означати і здатність ефективно відновлюватися після криз. Відтак, автори пропонують більш розгорнуте визначення: «Національна стійкість країни – це така стратегія її існування, коли вона здатна зберігати збалансованість розвитку та успішно відповідати на зовнішні і внутрішні виклики, протистояти загрозам і кризам, більше того, зусиллями політичної та інтелектуальної еліти вчасно передбачати й ефективно реагувати на них заради гідної самореалізації та гуманістичного розвитку людини, які забезпечує держава в балансі з громадянським суспільством» (Пирожков, Хамітов, 2022, с. 19).

О. Резнікова у своїй монографії «Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища» зазначила, що національна стійкість – це здатність держави та суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження та характеру, адаптуватись до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, у т. ч. під час криз, швидко відновлюватися після криз до оптимального за визначених умов рівня рівноваги (Резнікова, 2022).

Г. Шелест відзначила, що Організація Північноатлантичного договору однією з перших почала розробку власних принципів побудови стійкості. У 2021 році Альянс зафіксував, що «національна та колективна стійкість є необхідною основою для надійного стримування та оборони (...) та життєво важливою для забезпечення суспільства, населення та спільних цінностей» (Шелест, 2021). Про необхідність вибудовувати ефективну систему стійкості свідчать рішення самітів в Уельсі, 2014 р., Варшаві, 2016 р., Брюсселі, 2018 р. та 2021 р., Мадриді 2022 р., а також інші офіційні документи Альянсу (напр. програма «НАТО – 2030: трансатлантичний порядок денний на майбутнє» («НАТО – 2030»)).

Система розбудови національної стійкості ЄС регламентувалася низкою документів (Резнікова, 2022, с. 180-181) та зосереджувалася на продовольчій, гуманітарній, екологічній та соціальній сферах. Однак після 2014 року, зважаючи на нові безпекові виклики, ЄС переглянув та уточнив підходи до національної стійкості держав, що знайшли своє відображення у Глобальній стратегії ЄС – «Спільне бачення, спільна дія: сильніша Європа» (2016 р.) (Shared Vision, 2016). Стратегія передбачала посилення стійкості демократій держав-членів ЄС, суспільної, енергетичної, екологічної стійкості та стійкості держав поза межами ЄС.

11 січня 2023 року, НАТО і ЄС домовились створити Спеціальну групу з питань стійкості і захисту критичної інфраструктури, про що оголосили в Брюсселі Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг і Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляйєн. Очільник НАТО заявив, що стійкість і захист критичної інфраструктури є головним елементом спільної роботи між НАТО і ЄС. Особлива увага приділяється посиленню стійкості кібербезпеки, енергетики, підводної інфраструктури тощо (НАТО, 2023).

Підсумовуючи, варто сказати, що на сьогодні є вкрай актуальною наукова та практична розробка основних елементів національної стійкості у різних сферах життя суспільства та формування стратегії національної стійкості, яка б враховувала реалії динамічного безпекового середовища, синергії українського та зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел та літератури:

1. Концепція забезпечення національної системи стійкості. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
2. НАТО і ЄС створили Спеціальну групу з питань стійкості і критичної інфраструктури. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_210611.htm
3. Національна стійкість України. Стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз. Київ, 2022. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/nats_dopovyd.pdf

4. Пирожков, С., Хамітов, Н. (2022). Поняття національної стійкості: структура і зміст. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.

5. Резнікова, О. (2022). Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ: НІСД, 2022. 456 с.

6. Стратегія воєнної безпеки України. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

7. Стратегія забезпечення державної безпеки. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>

8. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

9. Шелест, Г. (2021). Концепція стійкості НАТО та Україна. Організація Північноатлантичного договору однією з перших почала розробку власних принципів побудови стійкості. Українська призма. URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2021/12/Strategic_ukr.pdf

10. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. 2016. 56 p.

Іван Аблазов / Ivan Ablazov,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка (Україна) /

Y. Berezniak Military Academy (Ukraine)

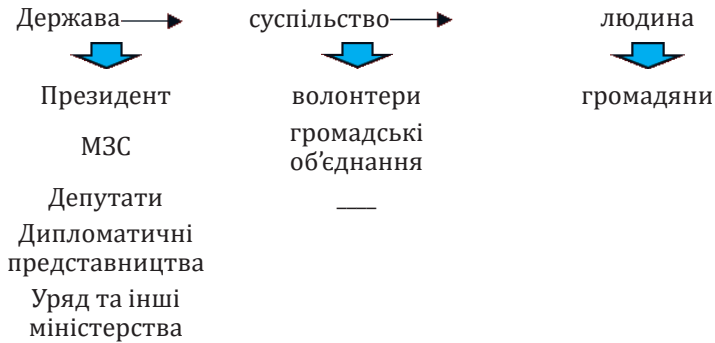
ТРАНСФОРМАЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ В ПЕРІОД З ЛЮТОГО 2022 РОКУ

Гібридність сучасних конфліктів остаточно розмила поняття війни, миру, перемоги, а інформаційні технології змінили роль громадянина у формуванні без пекового дискурсу держави. Ми – учасники і свідки зміни геополітичних парадигм, і саме нам відбудувувати новий інструментарій забезпечення національної безпеки. Характер сучасних збройних конфліктів призвів до зміцнення центру ваги із суто військових операцій на операції в інформаційній і навіть когнітивних сферах. Стратегічні комунікації, що народилися із потреб саме військових, стають потужним інструментом забезпечення як глобальної, так і національної безпеки.

Стратегічні комунікації – скоординоване і належно використання комунікативних дій і можливостей держави: публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій та заходів, опрацьованих на просування цілей держави.

Публічна дипломатія – компонент системи стратегічних комунікацій, зміст діяльності якого полягає в інформуванні міжнародної громадськості з метою створення позитивної думки про країну, а також підтримку контактів з іншими народами у різних сферах життєдіяльності.

Дипломатія – діяльність уряду та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави, а також захисту інтересів держави за кордоном.

В перші місяці повномасштабної агресії рф Президент України та Людина (Громадянин) виступили як головні стратегічні комунікатори.

При реалізації цього враховувалось:

1. Формування наративів

(від фундаментальних національних інтересів: територіальна цілісність, недоторканість кордонів, суверенітет, захист прав людини)

2. Відповідальність, самовідданість, професіоналізм, самоорганізуюча система

Швидко почали набирати силу створені державні структури:

- Центр протидії дезінформації при РНБО.
- Центр стратегічних комунікацій МКІП.
- У всіх міністерствах (МЗС, МО).
- Управління стратегічних комунікацій апарату Головнокомандувача ЗС України.

Перші наративи які було сформульовано:

- агресія повномасштабна (Формування коаліції, та міжнародної підтримки);
- Формування нового порядку денного в міжнародних відносинах (новий безпековий форум) де Україна суб'єкт;
- надання озброєння та боєприпасів;
- гуманітарна допомога населенню;
- післявоєнна відбудова;

- санкційна політика (відповідальність агресора);
- НАТО, ЄС;
- фінансова підтримка держави.

Адаптація наративів до цільових аудиторій в різних країнах мали свої особливості.

Але головне для нас і це розуміли багато людей у світі – це боротьба Збройних Сил України та Сил Оборони. Україна і ми втрачаємо життя еліти нашого суспільства і держави, наших рідних.

Список використаної літератури:

1. Аблазов І. В., Гущин О. М. Основи дипломатичних переговорів : навчальний посібник. К. : ВДА, 2021. 68 с.
2. Архівні джерела як національна історико-культурна спадщина й складова розвитку культурної дипломатії [Текст] / В. Циватий, М. Кулініч. *Зовнішні справи*. Київ : Політика і час, 2017. № 4. С. 39-43.
3. Костиря І. О., Шевченко М. І., Янченко Н. М. Культурна дипломатія як ідентифікатор держави в контексті глобалізації [Текст]. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв = National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald : щоквартальний науковий журнал*. 2021. № 4. С. 20-25.
4. Петрик В. М., Присяжнюк М. М. Забезпечення інформаційної безпеки держави: підручник. К. : ДНУ «Книжкова палата України», 2015. 675 с.

Олена Павлова / Olena Pavlova,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка (Україна) /

Y. Berezniak Military Academy (Ukraine)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ» ДЕРЖАВИ

У сучасній Європейській Україні поняття «соціального потенціалу» є надважливою та водночас надскладною соціально-економічною категорією. Складність дослідження якої визначається в тому, що соціальний потенціал може розглядатись як явище, яке формується на різних рівнях, змінюючи при цьому свій зміст та структуру, а також може виступати як технологія трансформації українського суспільства. Соціальний потенціал держави становить важливий аспект аналізу суспільних та економічних можливостей, які може мобілізувати держава для покращення якості життя свого населення. Стратегічно важливим завданням держави є важливість розкриття та реалізація на всіх рівнях даного потенціалу (від індивідуального, до державного). Ефективне нарощування соціального потенціалу можливе за наявності дослідження сутності, умов його формування та реалізації на державному рівні.

Дослідженню різних аспектів поняття «соціального потенціалу» приділяло увагу велика когорта зарубіжних та українських вчених, таких як П. Бурье, М. Портер, Е. Гідденс, М. Вебер, Ю. Привалов, В. Геєць, С. Штирбул, В. Ільїн, Н. Діденко, П. Гейзлер, Н. Діденко, В. Прохорова, Л. Єлуфімова, Д. Карамішев, Л. Панкова, Є. Склір, О. Любченко.

Соціальний потенціал можна розглядати як ситему духовних та матеріальних цінностей суспільства, яка потенційно дає можливість дезінтегровано розвиватись суспільству. О. Балацкий у своєму дослідженні підсумував в загальному, що соціальний потенціал – це рівень цивільної свідомості

і соціальної зрілості, ступінь засвоєння людиною норм ставлення до праці, ціннісні орієнтації, інтереси, потреби і запити у сфері праці, виходячи з ієрарії потреб особистості [1].

Соціоцентричний підхід М. Вебера наголошував, що релігія визначає, формує цінності та пріоритети використання соціального потенціалу особистості [2]. Зокрема, К. Маркс стверджував, що людина сама визначає та формує свої обставини життя, за використання свого потенціалу несе власну відповідальність. При чому рушійною силою в реалізації соціального потенціалу є необхідність задоволення власних потреб та досягнення поставлених цілей [3].

Із точки зору соціології соціальний потенціал визначає соціально-детерміновані можливості та соціальні ресурси особистості. Сам потенціал складається в результаті взаємодії соціальних, політичних, економічних, психологічних факторів та закономірностей. Реалізація потенціалу дає соціальний ефект, що відображається в характеристиках даних факторів.

Соціальний потенціал може бути обґрунтований з позиції системного підходу як складову частини соціальної системи. Він допомагає розглядати соціальний потенціал як надскладну систему з взаємодіючими компонентами, що вимагають комплексного аналізу для розуміння та функціонування:

1. Системна взаємодія : соціальний потенціал включає в себе багато взаємопов'язаних елементів, таких як освіта, зайнятість, охорона здоров'я тощо. Дані елементи взаємодіють між собою та впливають один на одного. Зокрема, надійна освіта позитивно впливає на здоров'я та ефективну продуктивність громадян держави. Системний підхід допомагає визначити та зрозуміти цю взаємодію.

2. Емерджентність : в системному підході враховується той факт, що соціальний потенціал може виникати як емерджентний результат взаємодії всіх складових систем. Це означає, що весь потенціал системи перевищує суму її окремих частин.

3. Позитивні та негативні зворотні зв'язки : системний підхід дозволяє виявити позитивні та негативні зворотні зв'язки між елементами системи та їх вплив на соціальний потенціал.

Недоступність якісної охорони здоров'я може призвести до збільшення витрат на лікування та зменшення ефективної продуктивності населення.

4. Системні випадки і стратегії : в ситтному підході можна досліджувати різні випадки та стратегії для оптимізації соціального потенціалу. Дослідження впливу різних політичних, економічних та соціальних рішень на систему може допомогти розробити кращі стратегії для підвищення соціального потенціалу держави.

5. Адаптація та стійкість : системний підхід допомагає зрозуміти, як соціальний потенціал може адаптуватися до змін у соціальному, економічному та екологічному середовищі. Дослідження стійкості та резилієнтності системи є важливим аспектом вивчення соціального потенціалу.

Основні компоненти соціального потенціалу з позиції системного підходу : людський потенціал, трудовий потенціал, культура, релігія, економіка, політика, право, що формує соціальний простір, як важливийого складову. Соціальний простір визначається соціальним середовищем, в якому живуть люди. Взаємодія в цьому просторі впливає на спосіб життя та можливості громадян. Соціальний простір визначає доступ до різних ресурсів. Якщо ці ресурси нерівномірно розподілені в просторі, це може створити нерівності та обмежити соціальний потенціал.

Структурно-функціональний підхід враховує враховує взаємодію між різними складовими соціального потенціалу. Він допомагає визначити, як ці складові взаємодіють між собою для досягнення спільних цілей та інтегруються в єдину систему. Аналіз функціональних відносин між складовими соціального потенціалу сприяє підвищенню ефективності системи.

Структура соціального потенціалу включає в себе різні аспекти, які можуть бути важливими для аналізу вимірювання соціального потенціалу держави.

З точки зору діяльнісного підходу, соціальний потенціал і соціальна активність взаємозалежні та взаєпов'язані поняття.

Соціальна активність виражається у різних формах діяльності громадян, спрямованих на розвиток суспільства. Ця активність може бути виявом соціального потенціалу держави, оскільки вона використовує наявні ресурси, знання, навички та можливості для впливу на соціальний розвиток.

Соціальна активність може сприяти мобілізації різних ресурсів у суспільстві. Це включає в себе соціальні, інтелектуальні, культурні, матеріальні ресурси тощо. За допомогою соціальної активності підвищується ефективність соціальних програм та ініціатив, що допомагає залучити громадян до участі в рішеннях, що стосуються їхнього добробуту, а також вносити зміни в суспільство. Рівень соціальної активності може варіюватись в залежності від соціального контексту та можливостей, які доступні громадянам держави. Соціальний потенціал держави визначає, наскільки доступними та стимулюючими є умови для соціальної активності.

Ефективна реалізація та забезпечення соціальної політики є важливим та фундаментальним чинником формування соціального потенціалу держави.

Дослідження змісту соціального потенціалу показало його як систему відносин в соціальному просторі, які не обмежуються політичними, економічними або правовими факторами, а навпаки забезпечують нові форми соціальної взаємодії, що дає можливість забезпечити формування нових мотивів, інноваційних технологій соціального розвитку.

Список використаної літератури:

1. Балацкий О.Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография. Сумы : Университетская книга, 2006. 972 с.

2. Вебер М. Образ общества : избранное / за ред. М. Вебер. М. : Юрист, 1994. 704 с.

3. Коленда Н.В.(2014) Индивидуальный социальный потенциал и подходы к его исследованию / за ред. Н.В. Коленда. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10220/3/kolenda.pdf>_(дата звернення: 05.11.2023)

Елена Дієхова / Elena Diechová,
Жилінський університет (Словацька республіка) /
University of Zylina (Slovak Republic)

PREVENTION OF CYBERBULLYING IN THE SLOVAK REPUBLIC

Abstract. Cyberbullying is one of the most prevalent forms of risky behaviour in today's society, occurring mainly among teenagers and adolescents, but also among adults.

It is a problem that can greatly affect a person's personality – their confidence and trust in other people. It also affects their mental health – people who experience cyberbullying often suffer from depression, sadness and unhappiness. At the same time, in addition to psychological problems, these individuals also experience health problems, mostly caused by the psychological problems mentioned above. They often suffer from insomnia, abdominal pain and headaches. All this is often reflected in their behaviour – the individual may be irritable, aggressive, violent towards others (this is a way of getting revenge). In some cases, these feelings and problems can lead to self-harm or even suicide.

Although it is difficult to completely prevent cyberbullying, it is very important to carry out the most effective primary prevention that could prevent this problem. However, once cyberbullying has occurred, it needs to be dealt with urgently to prevent further pain, suffering and harm to the victim.

The paper describes the theoretical background of cyberbullying and the implementation of its prevention in the Slovak Republic.

Introduction. Cyberbullying is one of the most serious negative phenomena and a form of risky behaviour that almost every school is currently facing. Research confirms its increasing prevalence, the lowering of the age limit of aggressors and victims of bullying, the increased brutality and also the sophistication of cyberbullying.

Primary school in particular fulfils several functions in this area. It is a dominant educational and socialising factor and also plays an irreplaceable role in prevention. Prevention coordinators also play an important role in the implementation of school prevention. These are teachers who cover, coordinate and direct activities in the framework of prevention in general and, therefore, also cyberbullying. Schools and educational establishments are recommended to develop their own cyberbullying prevention programmes and to raise pupils' awareness of the criminal liability for cyberbullying or other risky behaviour (Hollá, 2013).

Cyberbullying as a form of risky behaviour among pupils.

With the term cyberbullying, we can talk about one of the most negative risks and problems of the Internet and social networks. At its core, it is a form of bullying, but it takes place in virtual space and not face-to-face. This form of bullying is easier for the aggressors than the face-to-face form, where they come face to face with the victim, because they do not have to look at the victim when they are hurting them, which many times makes them less aware of their behaviour and its consequences, as they are not physically exposed to it, and they are less aware of the emotions and pain that the victim is experiencing. At the same time, the aggressor can maintain their anonymity at all times as long as they use a profile with a name other than their real name. Many times this makes it difficult to ascertain the true identity of the aggressor (Hollá, 2010).

Cyberbullying can be considered even more serious than «regular» bullying because the victim is exposed to it all the time – anytime, anywhere, all they need to do is have access to the internet. Thus, unlike 'ordinary' face-to-face bullying, the victim has nowhere to run or hide from the aggressor and his attacks. Thus, with the term cyberbullying, we can say that it is «the deliberate insulting, threatening, revealing of intimate information or harassment of others using modern means of communication – usually lasting for a long period of time. Cyberbullying takes place either on the internet (e.g. via emails, chat, through videos on internet portals such as YouTube, on social networks), or via mobile phone (e.g.

through apps such as WhatsApp or harassing calls)» (Pušicová, 2020).

Cyberbullying can take many forms:

- Insulting and name-calling – by this form we mean not only insulting and name-calling in a private chat, but also posting inappropriate, insulting or mocking comments under posts on social networks, it can also be a repetitive anonymous phone calls,

- Harassment, intimidation, threats and blackmail – harassment refers to repeated phone calls, unwanted messages, and may also include sending viruses. Intimidation and threatening or blackmailing may involve cases where the aggressor hacks into the victim's profile. From his/her profile, he/she may send messages to his/her acquaintances, add various posts. He/she then blackmails the victim by returning his/her profile on the condition of sending photos or videos, etc..

- Posting embarrassing, intimate or edited photographs or videos – the aggressor may post photoshopped photographs or photographs that the victim has not given permission to post,

- Dissemination of personal information or gossip – «an example might be the posting of private communications or gossip on social media,»

- Exclusion from a group – this could be, for example, exclusion from a social networking group, from a chat room, or ignoring an individual within these groups,

- Identity theft, creating fake and taunting profiles, hate groups – if the perpetrator gains access to the victim's profile, he/she can send messages from the victim's profile to friends, slander others in the victim's name. The perpetrator may also create a fake profile under the victim's name, or a group where the victim will be ridiculed or where he/she will post insulting and hateful comments about the victim,

- Cyberstalking: the aggressor stalking his/her victim on social networks where he/she views the victim's profile, social networking activity or messages with other people. He may find out information about the victim from other people, trying to get closer to the victim in this way. Many times the reason for such stalking is

love. Alternatively, it may be a situation after a break-up, where the partner is trying to stay in contact with the person. In the case of a relationship, many times jealous partners try to control and keep an eye on their partner's behaviour in this way (Hollá, 2013).

Section 360b of the Criminal Code No. 300/2005 of the Collection of Laws states that cyberbullying is a criminal offence in the Slovak Republic. It is referred to as dangerous electronic harassment, which, if proven guilty, is punishable by one to three years' imprisonment

Cyberbullying prevention. One of the essential steps of prevention is to ensure a good and pleasant (positive) environment in school in which pupils' social relationships are developed. It is also important that teachers provide increased supervision in the corridors, both before and after school and during breaks (Rogers, 2011).

Class teachers can use classroom lessons to prevent cyberbullying – they can implement a lecture in which they introduce pupils to the manifestations of cyberbullying, the consequences that cyberbullying leaves on the victim. Audio-visual material can also be used – for example a film or video focusing on the issue. The teacher can also organise a lecture with a victim who has experienced cyberbullying and can make the pupils aware not only of the feelings experienced, but also of the consequences that the person has suffered. As part of the activity, the teacher can have the pupils create a poster explaining exactly what cyberbullying is, what it can mean and what the effects and consequences of cyberbullying can be.

Other important steps in prevention are «to determine in the school regulations the rules of conduct, including sanctions for their violation, and the rules for the use of information and communication technologies on the school premises; to familiarize teaching staff and professional staff with the method of reporting cyberbullying and screening for cyberbullying; to inform about the procedure for detecting cyberbullying, in particular, teaching staff

and professional staff, as well as pupils and pupil's legal guardians» (Hollá, 2013).

In general, the better strategy is to prevent some unacceptable behavior than to minimize or eliminate it afterwards with difficulty. And of course this is also true in the case of cyberbullying. The aim of any preventive action in the school environment is try to prevent or minimise the occurrence of cyberbullying (Janková, 2020).

In the conditions of the Slovak Republic, the legislative area of prevention and resolution of cyberbullying is regulated by Directive No. 36/2018 on the prevention and resolution of cyberbullying of children and pupils in schools and school establishments. This defines, among other things, the basic features of cyberbullying, the procedures for implementing effective preventive action, methods of dealing with cyberbullying and measures for dealing with cyberbullying.

With effective cyberbullying strategies, we're talking about prevention, which is more memorable, has a greater effect on students, and is often something they actively participate in. For example:

- Prevention programs,
- Involving students with their consent in prevention activities.
- permanent information system about each intended activity,
- continuous introduction of new educational strategies,
- training in behavioural reconstruction focused on the strategic goal of influencing positive behaviour,
- the provision of accessible counselling services to peers and at-risk pupils,
- gradual involvement of parents in extracurricular activities,
- sharing appropriate responsibilities to all target groups (Vágnerová, 2009).

Conclusion. In today's fast-paced age of social networking and the internet, more and more people are being subjected to cyberbullying. This is a fast-growing trend that is making the lives of many people around the world uncomfortable. Cyberbullying, like 'traditional' bullying, is increasingly occurring in schools.

It is important that teaching staff are familiar with this type of pathological behaviour so that they are as educated as possible about its course and the consequences it leaves behind.

Cyberbullying is more difficult to identify than bullying as it takes place in the online world, which is why parents and teachers need to be even more vigilant and attentive when working with children and young people. Although educational staff will never be able to prevent cyberbullying from occurring altogether, they always have the opportunity to reduce it through sufficient prevention.

References:

1. HOLLÁ, K. (2010). Elektronické šikanovanie: nova forma agresie. IRIS
2. HOLLÁ, K. (2013). Kyberšikana. IRIS
3. JANKOVÁ, M. (2020). Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania v základných a stredných školách z pohľadu koordinátorov prevencie. CVTI
4. PUŠICOVÁ, M. (2020). Riešenie šikanovania v školskom prostredí. CPaP
5. ROGERS, V. (2011). Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Portál
6. VÁGNEROVÁ, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Portál

Давид Смоляк / Davyd Smoliak,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка (Україна) /
Y. Berezniak Military Academy (Ukraine)

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Впровадження можливостей штучного інтелекту у сучасних реаліях набуває все більш чітких обрисів, адже з кожним днем розширюється діапазон галузей застосування означеної технології.

Штучний інтелект (ШІ) – це галузь інформатики, яка створює комп'ютерні системи та програми, що можуть виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту. Ця технологія широко застосовується в різних сферах життя, таких як медицина (ШІ використовується для аналізу медичних зображень, діагностики хвороб і розробки нових лікарських препаратів), автомобілебудування (дозволяє сучасним автомобілям реагувати на дорожні умови та інших учасників руху, що підвищує безпеку на дорозі і зменшує кількість аварій), фінанси (у банківській сфері ШІ використовується для виявлення шахрайських дій, обмеження ризику та покращення обслуговування клієнтів через віртуальних помічників та роботів), освіта (використання інтелектуальних тьюторів та систем оцінювання заснованих на ШІ допомагають студентам навчатися більш ефективно) та багато інших.

Разом з тим, застосування ШІ загострює безпекові аспекти обробки інформації та несе за собою певні ризики, якими неможна нехтувати. В першу чергу це стосується приватності оброблюваних ШІ даних (збір і аналіз великих обсягів даних для навчання систем ШІ може порушити приватність користувачів). ШІ може збирати значний масив особистих даних, якщо

ці дані не належним чином захищені, вони можуть стати об'єктом злому і крадіжок.

Використання ШІ під час аналізу даних може призвести до створення детальних профілів користувачів, що порушує їх приватність і може бути використано для небажаної реклами і таргетингу. Окрім цього, можливості ШІ активно застосовуються під час кібератак на такі критичні системи, як медицина або інфраструктура. Помилки в алгоритмах ШІ можуть призвести до некоректних рішень та порушень безпеки. Не менш важливим аспектом є використання можливостей ШІ для створення та поширення фейкових новин та дезінформації. Окремим питанням стоїть те, що застосування ШІ може призвести до втрати робочих місць у багатьох галузях, що може мати соціальні наслідки.

Виходячи із зазначеного, можна дійти до висновку, що використання ШІ надає великий потенціал для покращення різних галузей, проте його безпекові аспекти вимагають серйозної уваги. Для зменшення цих безпекових ризиків необхідно впроваджувати етичні стандарти, строгі політики захисту даних, безпекові заходи та регулювання. Також важливо збалансувати користь від використання ШІ з етичними і соціальними аспектами для забезпечення безпечного та ефективного розвитку цієї технології. На законодавчому рівні необхідно розробляти адекватне законодавство для контролю та нагляду за використанням ШІ, забезпечуючи безпеку і права громадян. Тому ШІ слід впроваджувати поступово, синхронізуючи його можливості з іншими потоками технологічних інновацій.

Список використаної літератури:

1. Штучний інтелект як технологія створення автоматизованих інтелектуальних систем. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/5044/1/20160428-29_TEZY_V3_P349.pdf
2. Стівен Хокінг: штучний інтелект може стати найгіршим винаходом людства. URL: <https://mind.ua/news/20178313-stiven-hoking-shtuchnij-intelekt-mozhe-stati-najgirshim-vinahodom-lyudstva>
3. Штучний інтелект стане головною загрозою людству. URL: <https://1news.com.ua/tsikave/shtuchnij-intelekt-stane-golovnoyu-zagrozoju-lyudstvu.html>

Богдан Голянич / Bohdan Holianych,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка (Україна) /
Y. Berezniak Military Academy (Ukraine)

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ КИТАЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Політична ідеологія як система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, може також розглядатися як форма суспільної свідомості і як явище культури. На відміну від науки, ідеологія містить не тільки знання про політичне життя, але й оцінку політичних процесів з позицій носія даної ідеології, тобто містить також і різні упередження. Ідеологія є живильним ґрунтом для формування суспільно-політичних рухів.

Не винятком є і політична ідеологія Китаю, яка визначає природу країни її політичної партії та пов'язана з політичною безпекою країни та безпекою людей.

Сі Цзіньпін у своїй доповіді на 20-му Національному з'їзді Комуністичної партії Китаю зазначав, що ідеологічна робота – це робота зі встановлення серця країни та душі нації, а марксизм є основною керівною ідеологією партійного будівництва та омолодження країни. Центральний комітет партії Китаю надає великого значення ідеологічному будівництву в умовах гострої та складної ситуації боротьби в ідеологічній сфері вдома та за кордоном, і завжди ставив ідеологічну роботу на надзвичайно важливе місце [1].

Після 19-го національного з'їзду Комуністичної партії Китаю у жовтні 2017 року Центральний комітет партії координував загальну стратегію великого омолодження китайської нації та великих змін у світі, провів сім пленарних засідань для перегляду Конституції, поглиблення реформи партійних і державних інститутів, підтримав та вдоскона-

лив соціалістичну систему з китайською специфікою, сприяв національній системі управління та уряду. Серед важливих кроків можна виділити формування “14-го п’ятирічного плану” та довгострокових цілей на 2035 рік, ухвалення рішень та резолюцій щодо основних питань, таких як комплексне узагальнення основних досягнень та історичного досвіду столітньої боротьби партії, прийняття основних стратегічних заходів для розвитку партії та країни, які допоможуть ефективно справлятися з важкою та складною міжнародною ситуацією та пов’язаними з цим величезними ризиками та викликами, а також продовжувати просувати соціалізм із китайською специфікою.

Протягом останніх років керівництво партії зосередилось на процесі побудови заможного суспільства та всебічної реалізації нової концепції розвитку, проведенні реформ, просуванні народної демократії, сприянні верховенству права, активному розвитку передової соціалістичної культури, забезпеченні та покращенні засобів до існування людей, здійсненні жорсткої боротьби з бідністю, розбудові екологічної цивілізації, захисті національної безпеки, запобіганні та нейтралізації основних ризиків, підтримці загальної соціальної стабільності, модернізації національної оборони та збройних сил, дипломатії великих країн із китайською специфікою та просуванні нового великого проекту партійного будівництва.

Схожі наративи прослідковуються також у звітах 20-го національного з’їзду Комуністичної партії Китаю, який відбувся у жовтні 2022 року. Генеральний секретар Сі Цзіньпін запропонував стратегічний план щодо “сприяння модернізації системи та можливостей національної безпеки, рішучого підтримання національної безпеки та соціальної стабільності” і висунув принцип “гарантування нової моделі розвитку з новою моделлю безпеки”. Основні вимоги повністю відображають основні стратегічні міркування Центрального комітету партії щодо координації розвитку та безпеки, координації побудови нової моделі розвитку та нової безпеки шаблону та досягнення динамічного балансу між високоякісною

розробкою та високим рівнем безпеки. Головною темою є “новий шаблон безпеки” та напрямки його впровадження: поглибити теоретичні дослідження, сприяти практичним інноваціям, прискорити створення нового шаблону безпеки для забезпечення нового шаблону розвитку та забезпечення модернізації в китайському стилі з високим рівнем безпеки.

Місією і завданням влади Китаю було визначено об’єднання та керівництво людьми всіх етнічних груп у країні для всебічної побудови великої соціалістичної модернізованої країни, велике омолодження китайської нації завдяки модернізації в китайському стилі. Серед загальних цілей розвитку Китаю до 2035 року можна виділити такі: зростання економічної потужності, науково-технічної потужності і всеосяжної національної потужності; зростання рівня ВВП на душу населення до рівня помірно розвинутих країн; вихід в авангард інноваційних країн, побудова сучасної економічної системи, формування нової моделі розвитку, реалізація нової індустріалізації, інформатизації, урбанізації та модернізації сільського господарства; реалізація модернізації національної системи управління та можливостей управління, а також удосконалення народно-демократичної системи протягом усього процесу; побудова країни з сильною освітою, сильною наукою і технологіями, сильним талантом, сильною культурою, сильним спортом і здоровим Китаєм; покращення екологічного середовища; посилення системи національної безпеки, модернізація національної оборони та армії.

До важливих завдань також відноситься вирішення тайванського питання і реалізація повного возз’єднання батьківщини для здійснення великого відродження китайської нації. Було наголошено на прагненні Китаю до перспективи мирного возз’єднання, але не виключається і перспектива застосування сили та можливість вжити всіх необхідних заходів.

Велику увагу Китай приділяє питанням сприяння світовому миру та розвитку, а також сприяння розбудові спільно-ти зі спільним майбутнім для людства. Зовнішньополітична мета Китаю спрямована на підтримання миру в усьому світі

та сприяння спільному розвитку. Китай проводить незалежну зовнішню політику миру, дотримується основних норм, що регулюють міжнародні відносини, а також підтримує міжнародну чесність і справедливість. Китай поважає суверенітет і територіальну цілісність усіх країн, наполягає на рівності всіх країн незалежно від розміру, сили та багатства, поважає шлях розвитку та соціальну систему, незалежно обрану народами всіх країн, і рішуче виступає проти всіх форм гегемонізму та політики сили, менталітету холодної війни та втручання у внутрішні справи інших країн. Китай дотримується розвитку дружнього співробітництва з іншими країнами на основі принципів мирного співіснування, сприяє побудові нового типу міжнародних відносин, поглиблює та розширює глобальне партнерство рівності, відкритості та співпраці.

Також слід зазначити, що влада Китаю переписала політичний звід правил під назвою “Робочі процедури Державної ради” – головний ідеологічний документ Китаю політичний набір правил, яким у своїй роботі керуються уряд, Державна рада та інші державні органи країни. З нього прибрали всі посилання на комуністичну ідеологію минулого, залишивши тільки керівні принципи чинного правителя країни Сі Цзіньпіна [2].

Таким чином, пріоритетними напрямками політичної ідеології Китаю можна визначити посилення національної безпеки і оборони, глобальний розвиток та технологічну модернізацію.

Список використаної літератури:

1. Акцент на безпеку: головне з виступу Сі Цзіньпіна на хх з'їзді компартії Китаю. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/WORLD/aktsent-na-bezpeku-holovne-z-vistupu-si-tszinpinja-na-xx-zjizdi-kompartiji-kitaju.html>.

2. Сі Цзіньпін прибрав марксизм з ідеології Китаю: чому це погано. Режим доступу: <https://www.unian.ua/world/pravitel-kitayu-vidmovivsyia-vid-marksizmu-i-gasel-mao-czeduna-12199770.html>.

Едуард Балашов / Eduard Balashov,

*Національний університет «Острозька академія» (Україна) /
National University of Ostroh Academy (Ukraine)*

Анна Дорощук / Anna Doroshchuk,

*Національний університет «Острозька академія» (Україна) /
National University of Ostroh Academy (Ukraine)*

САМОРЕГУЛЯЦІЯ У ВИВЧЕННІ ФЕНОМЕНУ БЕЗПЕКИ

У сучасному кризовому суспільстві важливо розглянути поняття особистої психологічної безпеки суб'єкта та саморегулятивні процеси що його супроводжують. Психологічна безпека є концептуально представленою у свідомості та має вигляд складного багатокомпонентного процесу за для підтримки балансу з навколишнім середовищем та реалізації поставлених цілей.

Шинкар М. розглядає психологічну безпеку як стан збереження психіки шляхом забезпечення певного балансу між деструктивним впливом навколишнього середовища та ресурсами особистості, які здатні протистояти цьому впливу. Окрім особистісних, важливу роль відіграють і захисні ресурси навколишнього середовища, що разом складають модель сталого розвитку та повноцінного функціонування особистості [4].

Виділяють три основних напрямки поняття безпеки особистості. Перш за все, слід розглянути безпеку в умовах конкретної діяльності людини, яка вивчає людину в екстремальних, надзвичайних та кризових ситуаціях, де до уваги береться саме людський чинник у забезпеченні безпеки життєдіяльності. Тобто індивідуально-психологічні особливості, такі як знання, вміння та навички та інші особистісні якості, відіграють провідну роль у цьому напрямі.

Психологічна безпека, в якій об'єктом дослідження є власне простір «середовище-людина», а предметом – предметно-просторові, інформаційні та соціальні характеристики середовища, підкреслює безпосередній вплив середовища на психіку людини. У рамках цього напрямку розглядається самопочуття людини, вивчаються всі можливі загрозові впливи на особистість, які в майбутньому можуть призвести до порушення функціонування психіки та дезадаптації. Серед деструктивних впливів середовища можна виділити: негативні інформаційно-психологічні впливи, навіювання, маніпулювання тощо.

Третій напрям поняття психологічної безпеки описує самовідчуття людини в емоційному, інтелектуальному та особистісному плані, що проявляється у певних соціально-психологічних умовах. Таке трактування вказує на суб'єктивність оцінки психологічної безпеки особистості, адже виражається через суб'єктивне сприйняття реальності, внутрішні переживання, якості, захищеність та готовність до подолання небезпеки [2].

Закономірним є те що суб'єктивне відчуття особистісної безпеки у різних ситуаціях викликає емоційні та поведінкові реакції, які потребують задіяння саморегулятивних навичок. Невід'ємною частиною психологічної безпеки є індивідуальний захист, який забезпечується набором стратегій поведінки направлених на корекцію кризових станів.

Під стратегіями поведінки, розуміємо копінг-стратегії особистості, вибір яких безпосередньо контролюється особистістю за допомогою саморегуляції. Копінг-стратегії у психологічній науці – це когнітивні та поведінкові зусилля, спрямовані на мінімізацію стресових факторів в процесі взаємодії між індивідом та середовищем [5].

Регулювання поведінки та емоцій особистості передбачає саморегуляція, що притаманна всім живим системам і забезпечує ефективне функціонування в залежності від організації та рівня складності організму. Загальні закономірності саморегуляції реалізуються в індивідуальній формі в залежності від конкретних умов, а також від особливостей

нервової діяльності, особистих якостей суб'єкта і звичок, які він виробляє в організації своїх дій. Крім того, психологічна саморегуляція означає здатність дорослих визначати цілі своєї діяльності та знаходити шляхи їх досягнення.

Журавльова Л. визначає процес саморегуляції як вміння суб'єкта гнучко реагувати на життєві обставини, відповідаючи соціальним нормам суспільства. Дослідниця, як і колеги, називає її однією з базових умов успішної адаптації до середовища [3]. В залежності від поставлених завдань саморегуляція підлаштовує діяльність особистості до потреб соціуму, розкриває потенціал та мобілізує психофізіологічні функції організму [1].

Отже, саморегуляція у контексті психологічної безпеки дозволяє підтримувати гомеостаз організму та цілісність особистості через управління емоціями та поведінковими реакціями у взаємодії з навколишнім середовищем. Почуття особистісної безпеки має суб'єктивний характер та залежить, в тому числі, від саморегулятивних навичок.

Список використаної літератури:

1. Балашов, Е. М. (2020). Метакогнітивний моніторинг саморегульованого навчання студентів. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія».
2. Блинова, О. Є. (2018). Психологічна безпека: аналіз наукових уявлень та досвід емпіричного дослідження.
3. Журавльова, Л. П., Шпак, М. М. (2016). Саморегуляція в структурі емоційного інтелекту молодших школярів. Педагогічний процес: теорія і практика (серія: психологія), (3 (54)), 52-57.
4. Шинкар, М. І. Психологічна безпека особистості студента. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Психологія*, 32(71), 75-80.
5. Lazarus R., Folkman S., Stress, (1984). *Appraisal and Coping*. New York: Springer.

Роман Войтенков / Roman Voitenkov,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка (Україна) /
Y. Berezniak Military Academy (Ukraine)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ВИЯВЛЕННІ ТА ЗАПОБІГАННІ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, де інформаційні технології стали невід'ємною частиною практично всіх сфер життя, питання забезпечення інформаційної безпеки набули виняткового значення. Розвиток інформаційних технологій призводить до широкого впровадження цифрового формату обробки “чутливих” даних, зробивши інформацію одним з найцінніших активів для організацій і окремих осіб. За зростаючого впливу цифрового середовища, інформація стала одним із найцінніших ресурсів, який в свою чергу почав потребувати особливо-го захисту.

Гібридні загрози в галузі інформаційної безпеки виступають як серйозний виклик для сучасних організацій і суспільства в цілому. Ці загрози поєднують в собі різні аспекти, включаючи технічні, соціальні, політичні та психологічні елементи. Гібридні загрози можуть включати кібератаки, дезінформацію, психологічну впливову діяльність та інші методи впливу з метою завдати шкоду об'єкту впливу або допомогти зловмисникам досягнути своїх цілей.

Особливістю гібридних загроз взагалі, і зокрема в сфері інформаційної безпеки є їхні надзвичайно адаптивні і змінні характеристики та постійна еволюція. Зловмисники постійно вдосконалюють свої методи та тактики використовуючи інноваційні методи та цифровий ландшафт, що постійно змінюється, що робить їх важкими для виявлення та

запобігання за допомогою дотримання та використання традиційних методів забезпечення безпеки.

У цьому контексті застосування штучного інтелекту (ШІ) стає важливим і своєчасним підходом для виявлення та пом'якшення гібридних загроз в інформаційній безпеці. ШІ здатен аналізувати величезні обсяги даних у режимі реального часу, виявляти аномалії та розпізнавати закономірності, які можуть залишитися непоміченими для людей-аналітиків. Крім того, ШІ може надавати дієві ідеї та попередження, що дозволяє співробітникам служби безпеки швидко та ефективно реагувати на нові виклики та загрози.

Усвідомлюючи актуальність гібридних загроз та потенційні наслідки їхнього недооцінення, виникає необхідність провести дослідження та оцінку ефективності використання штучного інтелекту в справі виявлення та запобігання гібридним загрозам в сфері інформаційної безпеки та зробити внесок у зростаючий обсяг знань з цієї важливої теми, що в кінцевому підсумку підвищить стійкість організацій і суспільства в епоху швидкозмінних і динамічних цифрових ризиків.

Список використаної літератури:

1. Єфремов М. Штучний інтелект, історія та перспективи розвитку / М. Єфремов. URL: <http://vtn.ztu.edu.ua/article/view/81625/79214>
2. Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект. Сучасний підхід. Том 1. Рішення проблем: знання і міркування. Вільямс, 2021. 706 с.
3. Четверта промислова революція заради Землі Використання можливостей штучного інтелекту на користь Землі. Січень 2018 р. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/ai-for-the-earth-jan-2018.pdf>

ЗМІСТ / CONTENT

Наталія Мосол / Natalya Mosol, PSYCHOLOGICAL SECURITY OF THE INDIVIDUAL IN WAR CONDITIONS: FROM THE EXPERIENCE OF PSYCHOLOGICAL PRACTICE	3
Людмила Гуляєва / Liudmyla Huliaieva ОЧІКУВАННЯ ЖІНОК-ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК ВІД РИНКУ ПРАЦІ ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ ТА ГІДНОЇ ПРАЦІ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ	8
Валентина Опанасюк / Valentyna Opanasiuk ФУНКЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: БАЛАНС, ОБТЯЖЕНИЙ ВІЙНОЮ	11
Наталія Нечаєва-Юрійчук / Nataliia Nechaieva-Yuriichuk ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ CASE «БЕЗПЕКА»	16
Юрій Єленіч / Yutii Yelenich РОЛЬ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ПІДГОТОВЦІ УКРАЇНИ ДО ВІДБИТТЯ ШИРОКОМАШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ 24.02.2022 З БОКУ РОСІЇ	21
Олександр Марусяк / Oleksandr Marusiak CHURCH WAR: INSTRUMENTALIZATION OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH AGAINST UKRAINE	25
Віта Лісова / Vita Lisova ОЗНАКИ ТА ФОРМИ ПУБЛІЧНОСТІ РЯДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ У ПЕРІОД ГОРБАЧОВСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ (1985-1991)	28
Віталій Ярмоленко / Vitalii Yarmolenko «REALPOLІTІK» У ВІДНОСИНАХ МІЖ ТУРЕЧЧИНОЮ ТА РОСІЄЮ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	33
Катерина Люк / Kateryna Liiuk BROAD SECURITY AGENDA	37
Марія Белкот / Mariia Belkot ФІНСЬКЕ СПРИЙНЯТТЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	42

Тетяна Нікора / Tetiana Nikora, Юлія Капушта / Yuliia Kapusta РОЛЬ «ТРИМОР'Я» У ЗМІЦНЕННІ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ	46
Наталія Конопка / Nataliia Konopka ПОНЯТТЯ «СТІЙКОСТІ» У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	50
Іван Аблазов / Ivan Ablazov ТРАНСФОРМАЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ В ПЕРІОД З ЛЮТОГО 2022 РОКУ	56
Олена Павлова / Olena Pavlova МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ» ДЕРЖАВИ	59
Єлена Дієхова / Elena Diechová PREVENTION OF CYBERBULLYING IN THE SLOVAK REPUBLIC	63
Давид Смоляк / Davyd Smoliak ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ	69
Богдан Голяннич / Bohdan Holianych ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ КИТАЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	71
Едуард Балашов / Eduard Balashov, Анна Дорошчук / Anna Doroshchuk САМОРЕГУЛЯЦІЯ У ВИВЧЕННІ ФЕНОМЕНУ БЕЗПЕКИ	75
Роман Войтенков / Roman Voitenkov ЕФЕКТИВНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ВИЯВЛЕННІ ТА ЗАПОБІГАННІ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	78

Наукове видання

**БЕЗПЕКОВІ СТУДІЇ:
КОНЦЕПЦІЇ, МЕТОДОЛОГІЯ, ОСВІТА**

*Матеріали Міжнародної конференції
(м. Острого, 31-30 жовтня, 2023 р.)*

Редактор: Е. М. Балашов
Комп'ютерна верстка Н. О. Крушинської

Формат 60x84/16. Ум. друк.арк. 9,53.
Зам. № 33–23. Гарнітура «Cambria».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острого, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.